

ÇUMRA MİNBERLERİ

CUMRA MINBARS

Makale Bilgisi | Article Info

Başvuru: 4 Ekim 2024	Received: October 4, 2024
Hakem Değerlendirmesi: 8 Kasım 2024	Peer Review: November 8, 2024
Kabul: 26 Mayıs 2025	Accepted: May 26, 2025

DOI: 10.22520/tubaked.1561472

Ayşe Nur TAŞDELEN*

ÖZET

Konya'nın güneydoğusunda yer alan Çumra ilçe merkezi her ne kadar Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren gelişme göstermişse de çevresindeki yerleşim ve kültürel miras bağlamında özellikle de geç Osmanlı dönemine ait camileriyle dikkati çekmektedir. Çumra'da Beylikler ve Geç Osmanlı dönemine tarihlenen camii ve mescitler inşa edilmiştir. Bu camilerden özellikle Geç Osmanlı dönemine tarihlenenler Konya'nın diğer ilçelerinde çok sayıda inşa edilen ahşap direkli Camii geleneğinin Çumra ilçesinde de sürdürüldüğünü göstermektedir. Çumra minberlerini konu alan bu çalışma kapsamında İçeri Çumra, Karamanoğlu İbrahim Bey (14-15. yy), Esat Paşa (H. 1300/M. 1882), Alemdar (H. 1317/M. 1899), Dedemoğlu (19. yüzyıl sonu), Okçu (H. 1305/M. 1883) ve Yeni Mescit (H. 1328/M. 1910) mahallelerinde yer alan camiler ele alınmıştır. Bu camilerde özgün durumda günümüze gelebilmiş olan taş ve ahşap malzemeden yapılmış altı adet minber değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamındaki camiler bugüne dek yapılan yayınlarda mimari boyutuyla incelenmiştir. Ancak özele indirgediğimizde minberler ile ilgili ayrıntılı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu minberler dönemlerinin birer temsilcisi ve bilimsel açıdan da önem arz eden sanat eserleridir. Çalışmada minberler malzeme, teknik ve süsleme açısından detaylı bir şekilde ele alınıp, dönem üslubu çerçevesinde değerlendirilerek Türk İslam Sanatı açısından öneminin vurgulanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Minber, Çumra Camileri, Konya, Süsleme, Türk İslam Sanatı

* Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Konya / Türkiye.
e-posta: aysenurttasdelen@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2556-8201

** Bu çalışma Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalında, Prof. Dr. Ali BAŞ danışmanlığında 2021 yılında hazırlanan doktora seminerden geliştirilerek hazırlanmıştır. Çalışma sürecinde değerli görüşleriyle katkı sağlayan kıymetli hocam Sayın Prof. Dr. Ali BAŞ'a teşekkürlerimi sunuyorum.

ABSTRACT

Although Çumra district center, located in the southeast of Konya, has developed since the early years of the Republic, it draws attention in the context of settlement and cultural heritage, especially with its mosques from the late Ottoman period. Mosques and masjids dating back to the Principalities and Late Ottoman period were built in Çumra. These mosques, especially those dating to the Late Ottoman period, show that the tradition of wooden pole mosques, which were built in large numbers in other districts of Konya, was also continued in Çumra district. Within the scope of this study on Çumra minbars, the mosques located in the neighborhoods of İçeri Çumra, Karamanoğlu İbrahim Bey (14-15th century), and Esat Paşa (H. 1300/M. 1882), Alemdar (H. 1317/M. 1899), Dedemoğlu (late 19th century), Okçu (H.1305/M.1883) and Yeni Mescit (H. 1328/M. 1910) were discussed. In these mosques, six minibars made of stone and wood materials that have survived in their original condition were evaluated. The mosques within the scope of the study have been examined in the publications made so far with their architectural dimension. However, there is no detailed study on minbars. These pulpits are representative of their period and scientifically important works of art. In this study, the minbars are examined in detail in terms of material, technique and ornamentation, and their importance in terms of Turkish Islamic art is emphasized by evaluating them within the framework of the period style.

Keywords: Minbar, Cumra Mosques, Konya, Ornament, Turkish Islamic Art

GİRİŞ

Konya'nın güneydoğusunda ve 48 km uzağında kurulmuş olan Çumra ve çevresi, düz ve geniş alüvyonlara ve kolay işlenebilir topraklara sahip olması nedeniyle M.Ö. 7000'li yıllardan itibaren önemli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Çumra ve çevresinin en önemli yerleşkesi Neolitik döneme ait en eski yerleşimlerden biri olan ve UNESCO Dünya Miras Listesi'nde de yer alan Çatalhöyük'tür. Çumra ve çevresi Hitit, Frig, Lidya, Pers, Roma, Bizans, Selçuklu, Karamanoğulları Beyliği ve Osmanlı egemenliği hakimiyeti altında kalmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün emri ile 1926 yılında ilçe merkezi olmuştur (URL 1).

Çumra ilçesinde ve bu ilçeye bağlı mahallelerde Karamanoğlu, Geç Osmanlı ve Cumhuriyet dönemine tarihlenen yaklaşık kırk cami inşa edilmiştir. Camilerin büyük çoğunluğu Konya çevresinde 18 ve 20. yüzyıla tarihlenen ahşap direkli cami geleneğini sürdürmektedir. Bu geleneğin kökenleri Orta Asya'ya uzanmaktadır. Atalarının belleğini Anadolu coğrafyasına taşıyan Anadolu Selçuklular dönemin sanat anlayışıyla en abidevi örneklerini vermişlerdir. Ahşap direkli camilerin ilk örnekleri Karahanlı ve Gazneli dönemlerinde Hive, Kurut ve Oburda şehirlerinde bulunmaktadır. Beylikler ve Osmanlı dönemlerinde de ahşap direkli cami inşa etme geleneği devam etmiştir (Arık, 1973, s. 8; Aslanapa, 1989, s. 131)¹. Konya ve çevresi de hiç şüphesiz yüzyıllardır ahşap direkli cami geleneğinin sürdürüldüğü merkezlerden birisidir². Geleneğin sürdürülmesinin yanı sıra bölgede ekonomik açıdan elverişli olması ve kullanım kolaylığı sağlaması gibi çeşitli nedenlerle ahşap çok tercih edilen malzeme olmuştur. Camilerin özellikle mihrap, minber, vaaz kürsüsü ve mahfil gibi iç donatı elemanları özgün nitelikte ahşap süslemelere sahiptir. Ancak bu yapıların büyük çoğunluğu tarihsel süreç içerisinde doğal veya insan kaynaklı tahribatlar nedeniyle günümüze özgünlüğünü koruyamamıştır. Amacımız Çumra ve çevresinde özgünlüğünü koruyabilmiş minberlerin tasarım, süsleme ve üslup özelliklerinin belirlenmesi ve bu minberlerin fotoğraf ve çizimler ile belgelenerek literatüre kazandırılmasıdır.

Camilerde hem işlevsel hem de estetik açıdan önem arz eden minber, hatibin çıkarak hutbe okuduğu kapısı, merdiveni ve üst bölümünde oturulacak sahanlığı olan (Turani, 2000, s. 92) üzerinde hutbe okunan merdiven biçiminde litürjik öge olarak tanımlanmaktadır (Sözen & Tanyeli, 1986, s.162). Minber teriminin kökeni Arapça'da yükseklik anlamına gelen "nebr"

kelimesinden türetilerek mekân adı olarak minber kelimesi kullanılmaktadır (Apa, 2015, s. 10). Burada vurgulanmak istenen aslında yüksekliktir ve bu da minberin konumu ve işlevini vurgulamaktadır. Minber en genel anlamda camilerde Cuma ve Bayram günlerinde hatibin çıkarak hutbe okuduğu, kapısı, merdiveni ve en üst yerinde oturulacak sahanlığı olan yer olarak tanımlanmaktadır (Turani, 2000, s. 92).

Medine Mescid-i Nebevi' de Hz. Muhammed (S.A.V) ashaba Allah'ın emirlerini ayakta duyurmuştur. Ashap, Hz. Muhammed'in (S.A.V) yorulmaması için hurma kütüğüne yaslanmasını istemişlerdir. Daha sonra ılgın ağacından üç veya dört basamaklı minber yapılmıştır (Apa, 2015, s. 10-11; Bozkurt, 2005, s. 103; Çam, 1999, s. 177; Diez, 1979, s. 335-337).

Minberin ilk olarak bir kürsü şeklinde yapıldığı ve saltanat alametlerinden biri olduğu bilinmektedir (Çam, 2000, s. 177). Aslında minber o dönemlerde dini işlevlerin yanı sıra hutbe veren imamın, mahkeme eden kadının ve toplantı yapan hükümdarın da kullandığı çok işlevli bir yapı elemanı iken Emevi döneminde sadece dini amaçlı kullanılan bir unsur haline gelmiştir (Akt. Apa, 2015, s. 10).

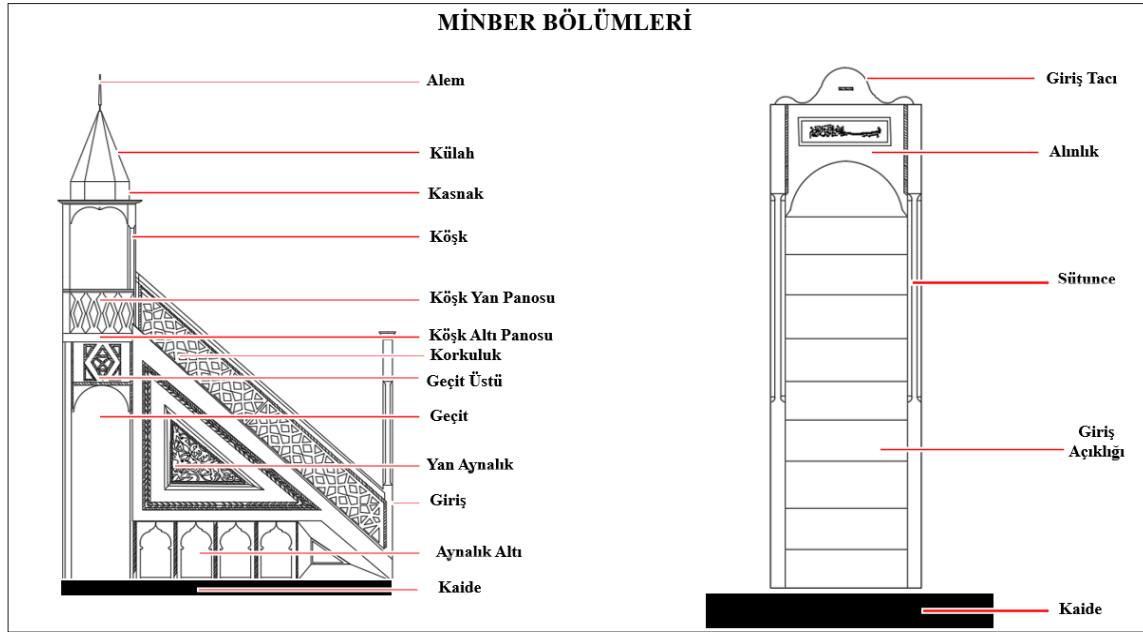
Camilerde mihrabın sağ tarafına konumlandırılan minberin Erken İslam dönemlerinden itibaren özgün örnekleri bulunmaktadır. İşlevselliğinin yanı sıra taş, ahşap, mermer, alçı ve tuğla gibi farklı malzeme ve süsleme kompozisyonları ile de dikkat çekmektedir. Minberlerin en erken örneği Kuzey Afrika'da Kayrevan'da yapılan ahşap minberdir (Karamağaralı, 1955, s. 8). Minber erken dönemlerden itibaren camilerin önemli yapı elemanı olmuştur. Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı döneminde de en güzel örnekleri verilen minber, giriş, aynalık, aynalık altı, geçit, geçit üstü, köşk yan pano, köşk, külah ve alem bölümlerinden oluşmaktadır (Şek.1). Minber elemanlarının tanımlanmamasında Gülay Apa'nın "Osmanlı Selatin Cami Minberleri" ve "Anadolu Selçuklu Minberleri" adlı çalışmalarındaki şablondan faydalanılmıştır (Apa, 2007; 2015).

Bu çalışmada Çumra ve çevresinde özgünlüğünü koruyabilmiş Karamanoğlu İbrahim Bey Camisi, Alemdar Mahallesi Camisi, Dedemoğlu Mahallesi Camisi, Esat Paşa Camisi, Okçu Mahallesi Camisi, Yeni Mescit Mahallesi Camii olmak üzere altı caminin ahşap ve taş malzemeden yapılmış minberleri incelenecektir.

1 Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. (Aslanapa, 1971, s. 55-56; Kuran, 1972, s. 179-186; Otto-Dorn, 1957, s. 59-88).

2 Konya'da Geç Osmanlı dönemine tarihlenen ahşap direkli camilerin bazı örnekleri için bkz. (Kara, 2006; Başar & Şimşir, 2007, s. 355-369; Boran, A. & Bayar, 2014, s. 368-403; Tekin, 2015; 2021, s. 209-234; Yavuzylmaz, 2019, s. 93-123; 2023, s. 1-25; Taşdelen & Çetin, 2019, s. 420-442).

Şekil 1
Minber Bölümleri / Minbar Sections

ÇUMRA MİNBER ÖRNEKLERİ

Karamanoğlu İbrahim Bey Camii Minberi

Çumra'nın İçerichumra Mahallesi'nde yer alan cami, Karamanoğlu İbrahim Bey tarafından 15. yüzyıl'da inşa edildiği bilinmektedir.³ Düzgün olmayan dikdörtgen bir plana sahip cami, mihrap duvarına paralel beş sahnalı enine dikdörtgen bir harim, kuzey yönünde üç bölümlü son cemaat yeri ve kuzeydoğu köşede tek şerefeli minarenden meydana gelmektedir. Yapı, kaba yonu taş malzeme ile inşa edilmiş olup bazı bölümlerde devşirme malzemeye yer verilmiştir (Şek. 2-3).

Mihrabın hemen batı yönünde bitişik bir şekilde konumlanan ve yapımında ahşap ile taş malzeme kullanılan minber, 6,29 x 3,50 m ölçülerinde olup giriş, aynalık, korkuluk, geçit, köşk altı, köşk yan pano, köşk, kasnak, kûlah ve alemden oluşmaktadır (Şek. 4-5-6).

Giriş: kaş kemerli açıklığa sahiptir ve oldukça sade düzenlenmiştir. Giriş tacı, yatay düzlemde konumlanan ve yüzeyi iki oluklu silme ile hareketlenen "S" formu ile sonlanmıştır. Giriş tacı iki yanda hafif taşıntı yapmaktadır. Ayrıca kapı söveleri de silmeler ile vurgulanarak masif görüntü azaltılmıştır (Şek. 7-8).

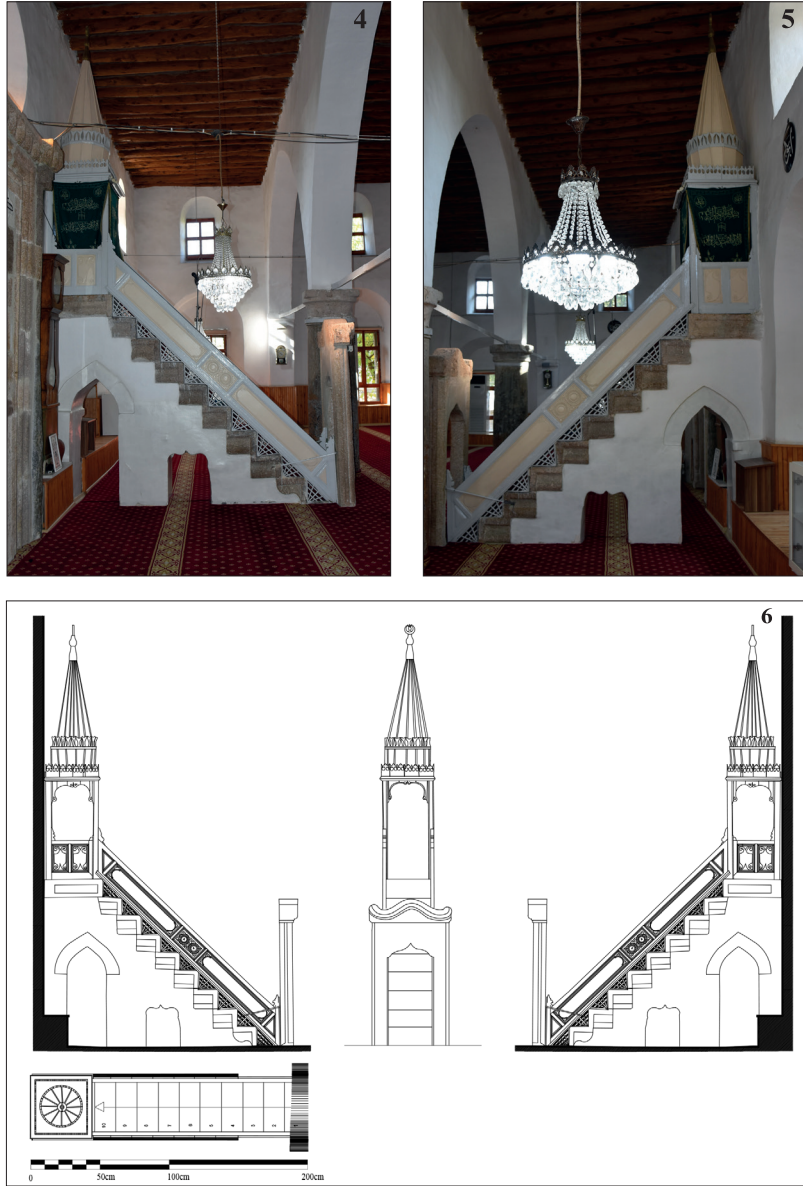
Şekil 2-3

Karamanoğlu İbrahim Bey Camii Genel Görünüm ve Harim / Karamanoğlu İbrahim Bey Mosque General View and Harim

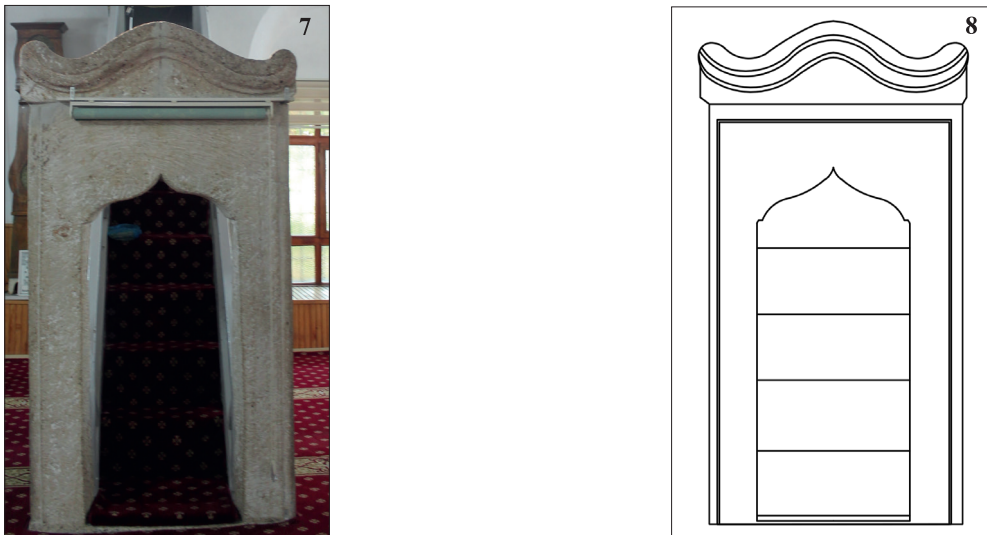

³ Yapının giriş kapısı üzerinde biri Latin diğeri ise Arapça olmak üzere iki adet kitabe yer almaktadır. Dülgerler, bahsi geçen kitabeye göre yapının XIV.-XV. yüzyıla tarihlendiğini belirtmektedir. Yine bu kitabeye göre caminin H.1283/M.1866-1867 yılında onarım gördüğü anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra yapı 1929, 1954, 1960 ve 1985 yıllarında onarım görmüştür (Baş & Duran, 2000, s. 100; Dülgerler, 2006, s. 48; Karpuz, 2009, s. 1615).

Şekil 4-5-6

Karamanoğlu İbrahim Bey Camii Minber, Doğu ve Batı Bölümü / *Karamanoğlu İbrahim Bey Mosque Minbar*

Şekil 7-8

Karamanoğlu İbrahim Bey Camii Minber, Giriş Bölümü / *Karamanoğlu İbrahim Bey Mosque minbar, entrance section*

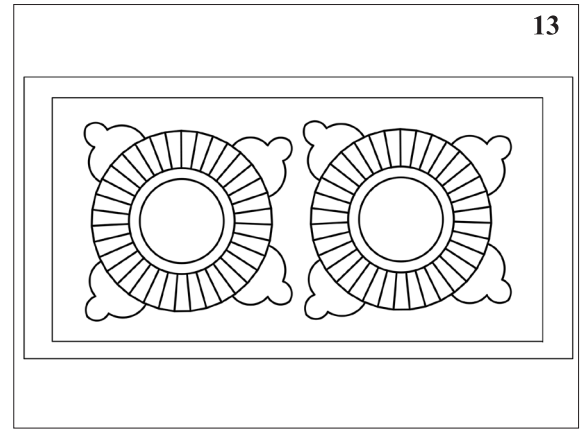
Geleneksel minber şemalarından farklılık gösteren aynalığın merkezinde 0,62 m yüksekliğinde, 0,50 m genişliğinde ve lento kısmı dilimli şekilde düzenlenmiş açıklık bulunmaktadır. Taş malzemeden yapılan bu bölümün yüzeyi beyaz renkte yağlı boya ile kapatılmıştır (Şek.9-10).

Korkuluk: ahşap malzeme ile yapılmış olup yüzeyi silmeler ile çerçevelenen dikdörtgen kartuşlardan oluşan beş bölüme ayrılmıştır. Merkezde dikdörtgen kartuşun içerisine yan yana iki gülbezek yer alır. Gülbezelerin dört köşesine birer üsluplaştırılmış palmet motifi şekillendirilmiştir. Bu kartuşun iki köşesinde enine dikdörtgen panoya yer verilmiş ve panonun yüzeyi yarım daire ile sonlanmış bir kartuş ile hareketlendirilmiştir. Köşelerde ise dik üçgen panoya yer verilmiştir (Şek.11-12-13).

Şekil 9-10

Karamanoğlu İbrahim Bey Camii minber, aynalık bölümü / *Karamanoğlu İbrahim Bey Mosque Minbar, Mirror Section*

Şekil 11-12-13Karamanoğlu İbrahim Bey Camii Korkuluk-Detay / *Karamanoğlu İbrahim Bey Mosque Railing-Detail*

Geçit: iki ayağın taşıdığı dışa taşkın bir şekilde tasarlanmış sivri kemer ile sonlanan açıklık şeklinde yapılmıştır. Geçit üstü bölümüne yatay dikdörtgen bir taş konumlandırılmıştır. Bu taşın merkezi yuvarlak satırlı oyma tekniğiyle oyulmuştur (Şek. 14-15-16).

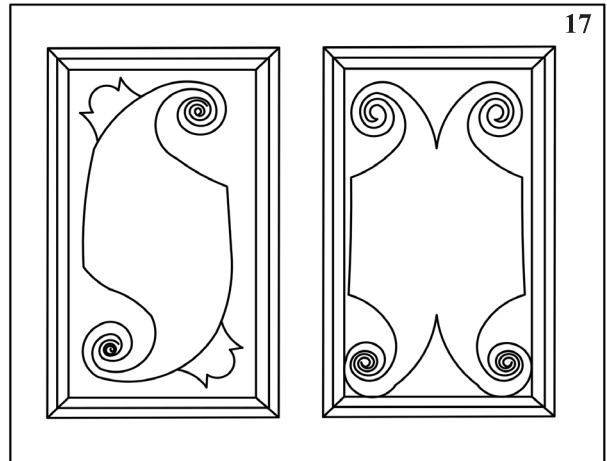
Köşk yan pano: biri daha geniş olmak üzere düşey iki dikdörtgen bölümden meydana gelmektedir. Dışta silmeler ile çerçevelenen geniş dikdörtgen alan hem alt hem de üst kısmında, merkezden köşelere doğru kıvrım yapan ve uç kısmı sarmal (volüt) şekilde sonlanan kartuş ile süslenmiştir. Dar olan bölüme ise bu kompozisyonun yarısı işlenmiştir (Şek. 15-16-17).

Köşk: dört ayak ile taşınmakta ve ayaklar birbirine dilimli kemer ile bağlanmaktadır. Kemer iki “C” kıvrımının birleşiminden oluşmakta ve uçlarında sarmal kıvrım bulunmaktadır. Köşk üstte bir palmet dizisi ile süslenmiş tepelik ile sonlanmaktadır (Şek. 18-19).

Kasnak: çokgen formu olup yüzeyi dikey konumlandırılmış silmeler ile dilimlenmiştir. Kasnak bir sıra “Y” ve bir sıra üçgenin dairesel düzlemde birbirini tekrar etmesinden oluşmaktadır. Köşk üstte piramidal formu bir külah ile sonlanmaktadır. Üç bölümden oluşan alemde, altta üst üste iki armudi formda küp üstte ise hilal ve yıldız yer almaktadır (Şek. 20-21).

Şekil 14-15-16-17

Karamanoğlu İbrahim Bey Camii Geçit-Köşk Altı- Köşk Yan Pano-Detay / *Karamanoğlu İbrahim Bey Mosque Gateway-Pavilion Bottom-Pavilion Side Panel-Detail*

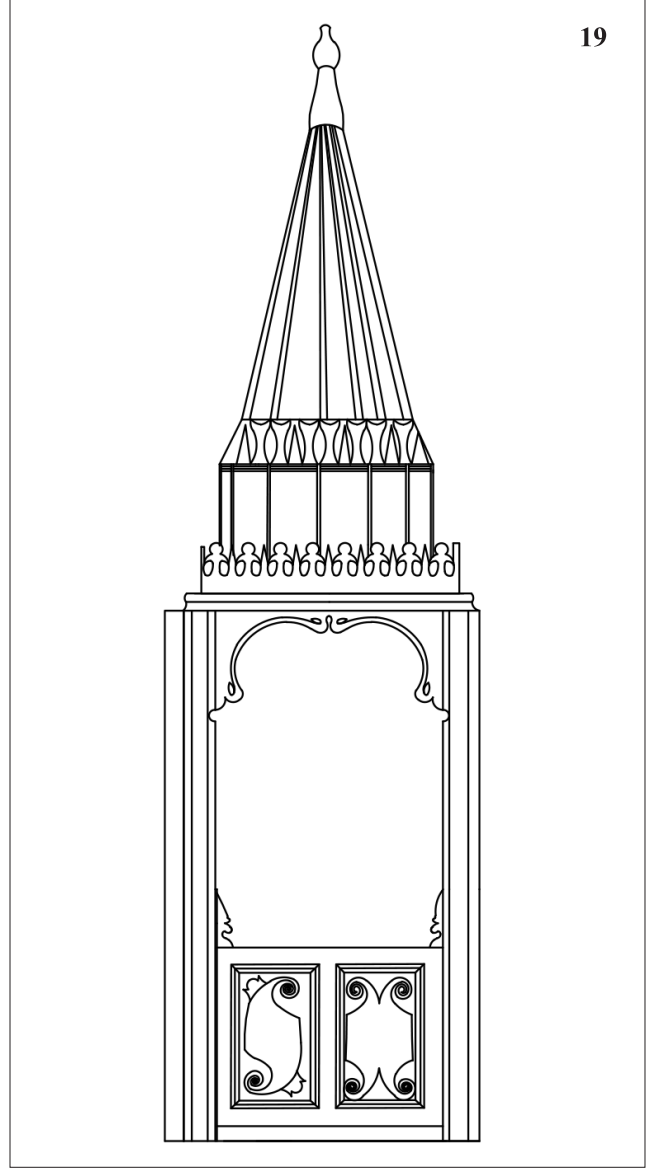
ÇUMRA MİNBERLERİ

Şekil 18-19-20-21

Karamanoğlu İbrahim Bey Camii Geçit-Köşk-Külâh-Tepelik-Detay / Karamanoğlu İbrahim Bey Mosque Gateway-Pavilion-Culpit-Tepeelik-Detail

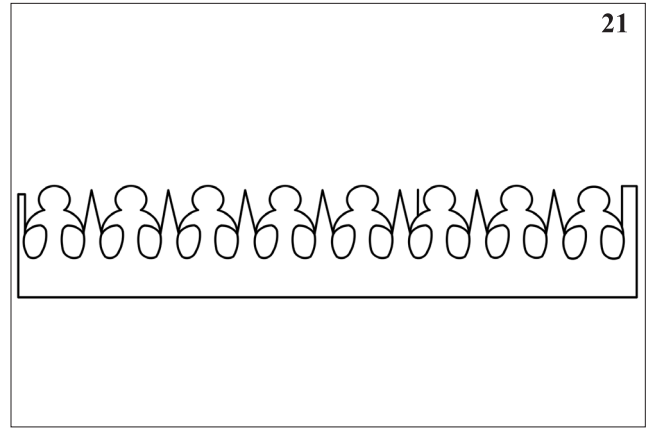
18

19

20

21

Alemdar Mahallesi Camii Minberi

Çumra ilçe merkezine 9 km uzaklıkta olan cami, Alemdar Mahallesinde bulunmaktadır. Harim giriş kapısı üzerine ilçe müftülüğü tarafından yerleştirilmiş olan levhada H. 1317/M. 1899 tarihi yer alır. Kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı olarak uzanan yapı, dıştan dışa 18,20

x 11,70 m ölçülerine sahiptir. Yapının kuzey yönünde altı ahşap sütunla taşınan ahşap tavanlı bir son cemaat yeri bulunmaktadır. Harim, mihraba dik uzanan karşılıklı üçer ahşap direkle üç sahına ayrılmıştır (Baş & Duran, 2000, s. 94) (Şek. 21-23).

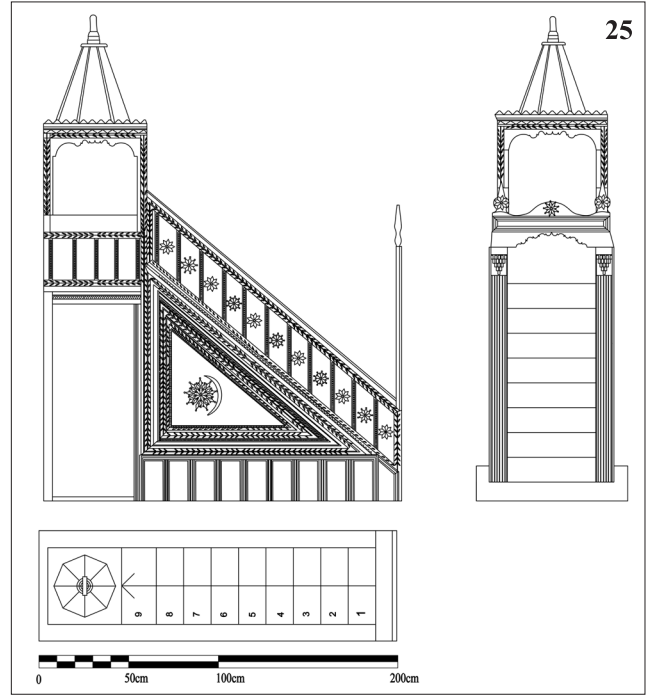
Şekil 22-23

Alemdar Mahallesi Camii Genel Görünüm ve Harim / *Alemdar Mahalle Mosque General View and Harim*

Şekil 24-25

Alemdar Mahallesi Camii Minber, Genel Görünüm / Alemdar Mahalle Mosque Minbar, General View

Harimin güney-batı köşesinde yer alan minber, duvara bitişik olarak konumlandırılmıştır. Tamamen ahşap malzemeden yapılan minber, 4,74 x 3,18 m ölçülerindedir (Şek. 22-23). Minber, giriş, giriş tacı, aynalık altı, aynalık, korkuluk, geçit, geçit üstü, köşk, külah ve aleminden meydana gelmektedir (Şek. 24-25).

Giriş: iki ahşap sütun üzerine oturan dilimli kemerli açıklık olarak düzenlenmiştir. Alınlıkta enine dikdörtgen süslemesiz bir pano yer almaktadır (Şek. 26-27). Giriş tacı, yarım daire formudur ve tacin merkezinde yıldız formunda gülbezek, iki köşesinde ise bakışimli birer alem yer almaktadır. Alemin ortası dokuz kollu yıldız formu gülbezek ile süslenmiştir (Şek. 28).

Aynalık altı: yüzeyi iç ve dış bükey silmelerle hareketlendirilmiş ince çıtalarla on adet düz plaka şeklinde dikdörtgen bölüme ayrılmıştır (Şek. 29).

Aynalık: iç içe yerleştirilmiş üç tane üçgenden meydana gelmektedir. Merkezine oyma tekniğinde hazırlanan geometrik formların çakma tekniğiyle bir araya getirilmesiyle dokuz kollu yıldız ve hilalden oluşan kompozisyon meydana gelmiştir. Yıldız yüzeyinde kabarıklı çivili süslemeye yer verilmiştir. Üçgen çerçevelerin yüzeyleri delik-işi tekniğinde buğday başağı motifini ile çevrelenerek vurgulanmıştır (Şek. 29-30-31).

Korkuluk: düz bir plaka şeklindedir ve yüzeyi süslemeli düşey formda ince çıtalarla on bölüme ayrılmıştır. Çıtaların yüzeyi testere dişi motifini ile süslenmiştir. Her bir bölümün merkezinde dokuz kollu yıldız formu birer gülbezek yer alır.⁴ Korkuluğu sınırlayan kısımlar buğday başağı motifini ile süslenmiştir (Şek. 32-33-34).

Geçit: 1,72 m yüksekliğinde ve 0,85 m genişliğindedir. Dikdörtgen formu geçit tek kanatlı ahşap kapı şeklinde düzenlenmiştir (Şek. 35). Geçit üstü, 1,80 m yüksekliğinde 0,60 m genişliğindedir ve dört bölüme ayrılmıştır. Bu bölümleri ayıran ince çıtaların yüzeyi testere dişi dizisi ile süslüdür. Dıştan delik-işi tekniğinde oluşturulan buğday başağı motifini ile çevrelenmiştir (Şek. 36-37).

Köşk: dört ahşap ayağın birbirine Bursa kemeri ile bağlanmasından oluşmaktadır. Ayakların üzeri buğday başağı motifiniyle süslenmiştir. Üstte üçgen dizisinin yer aldığı bir tepelik ile sonlanmaktadır. Külah sekiz yüzeyli piramidal formudur ve yüzeyler birbirinden ince çıtalarla ayrılmıştır. Alem, orta kısmında boğumludur (Şek. 38-39-40).

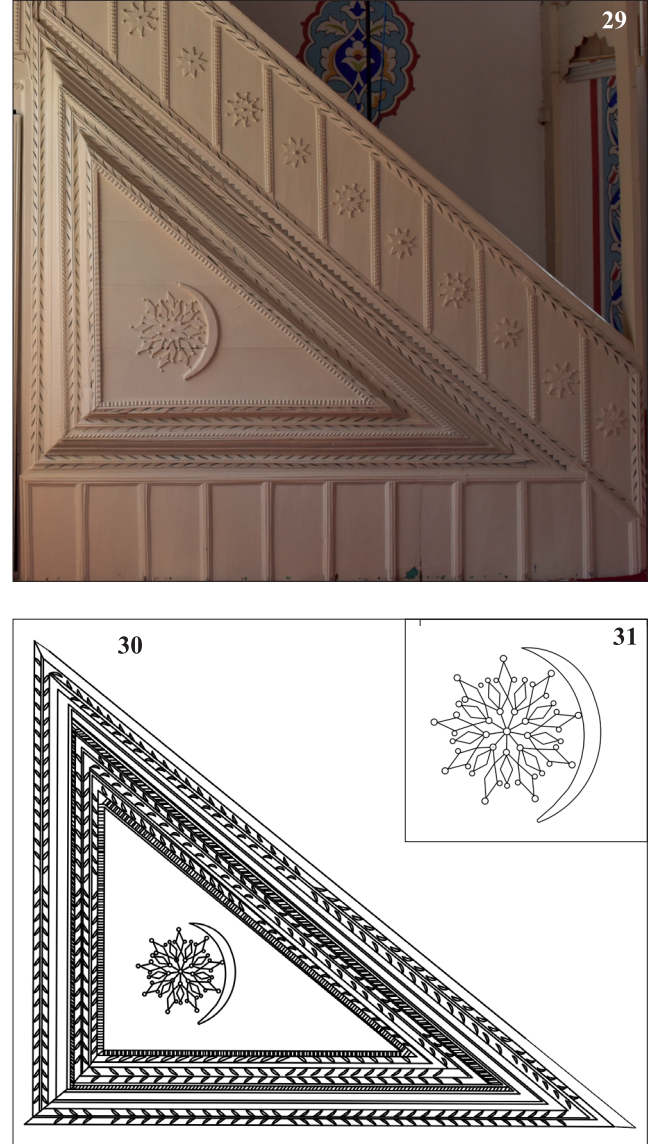
4 Motifin benzer örneklerine Sırçalı Medrese Taç kapısında rastlamaktayız (Taşdelen & Dursun, 2022, s.664-665).

Şekil 26-27-28

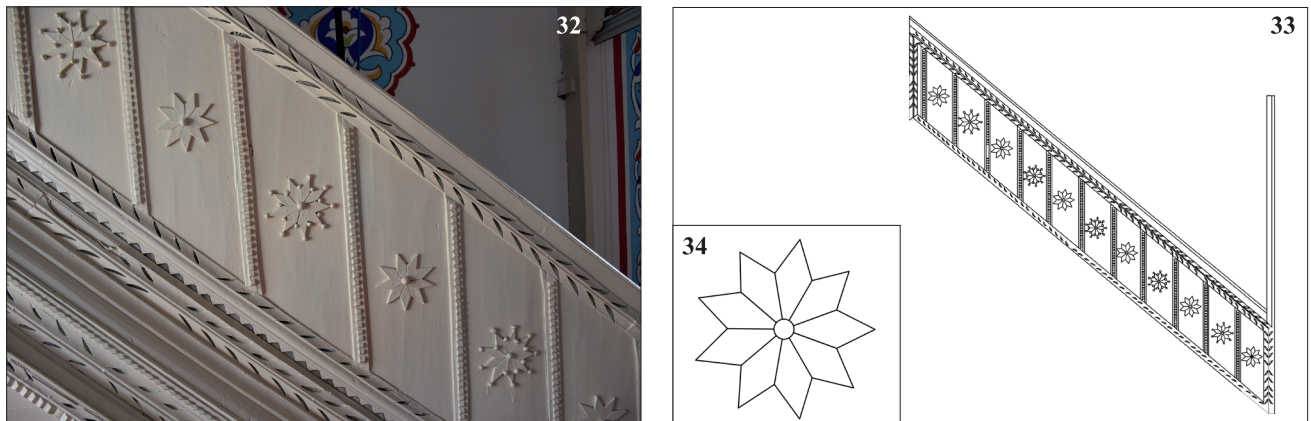
Alemdar Mahallesi Camii Minber, Giriş ve Tacı / *Alemdar Mahalle Mosque Pulpit, Entrance and Crown*

Şekil 29-30-31

Alemdar Mahallesi Camii Minber, Aynalık Altı ve Aynalık / *Alemdar Mahalle Mosque Minbar, Under The Mirror and Mirror*

Şekil 32-33-34

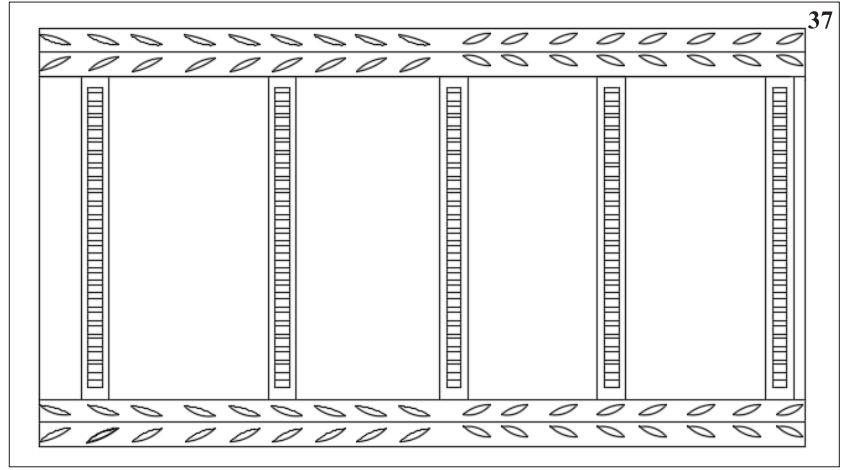
Alemdar Mahallesi Camii Minber, Korkuluk / *Alemdar Neighborhood Mosque Minbar, Railing*

ÇUMRA MİNBERLERİ

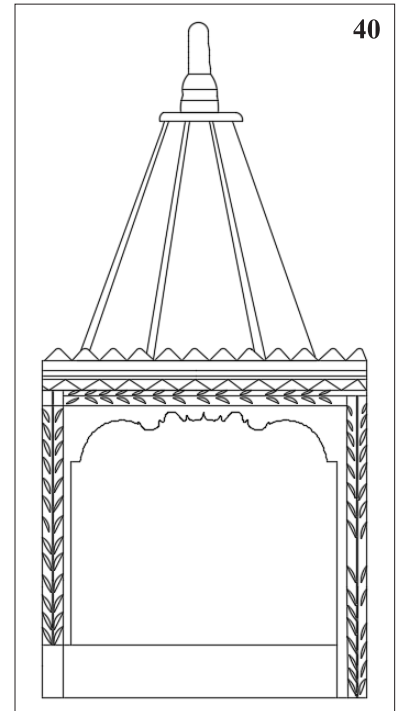
Şekil 35-36-37

Alemdar mahallesi Camii Minber, Geçit-Geçit Üstü / Alemdar Neighborhood Mosque Minbar, Over the Gate-Gate

Şekil 38-39-40

Alemdar mahallesi Camii Minber, Köşk-Külâh ve Alem / Alemdar Neighborhood Mosque Minbar, Pavilion-Culpit and Realm

Dedemoğlu Mahallesi Camii Minberi

Çumra ilçe merkezine 12 km uzaklıkta olan Dedemoğlu Mahallesi'nde yer almaktadır. Yapının inşa tarihiyle ilgili günümüze gelebilmiş bir belge bulunmamaktadır. Cami, plan ve süsleme özellikleri itibarıyla 19. yüzyıl sonlarında yapılmış olmalıdır. Enine dikdörtgen planlı olan cami, ahşap direkli camiler gurubuna girmektedir. Harim, mihraba dik uzanan iki sıra halindeki üçer ahşap sütunla üç sahına ayrılmıştır. Harimin kible duvarının ortasında özgünlüğü koruyabilmiş ahşap mihrabı ve batısında minberi bulunmaktadır (Baş & Duran, 2000, s. 97) (Şek. 41-42-43).

Şekil 41-42-43

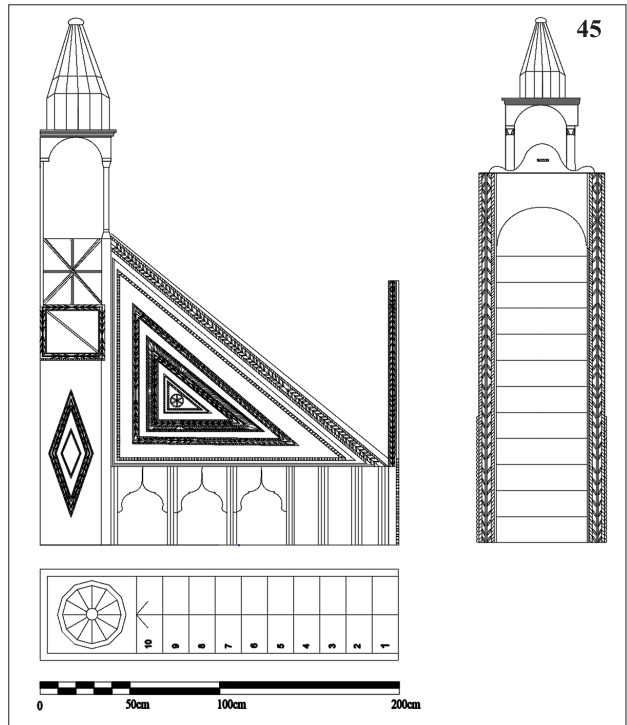
Dedemoğlu Mahallesi Camii Genel Görünüm ve Harim /
Dedemoğlu Mahalle Mosque General View and Harim

Minber harimin güneybatı köşesine batı duvara bitişik olarak yerleştirilmiştir. Tamamen ahşap malzemeden yapılmış olan minber 4,60 x 2,95m ölçülerinde olup; giriş, giriş tacı, aynalık altı, aynalık, korkuluk, geçit, geçit üstü, köşk yan pano, köşk, kasnak, külah ve alem yer almaktadır (Şek. 44-45).

Şekil 44-45

Dedemoğlu Mahallesi Camii Minber Genel Görünüm /
Dedemoğlu Mahalle Mosque Minbar General View

Şekil 46-47-48Dedemoğlu Mahallesi Camii, Minber Giriş ve Tacı / *Dedemoğlu Mahalle Mosque, Minbar Entrance and Crown*

Giriş: yarım daire kemerli açıklık olarak düzenlenmiştir. En dıştaki bordürün yüzeyi ve söveleri buğday başağı motifli ile süslenmiştir. Giriş tacı, yarım daire formunda olup oldukça sadedir. Bu bölüme sonradan üzerinde “Bismillahirrahmanirrahim” yazan bir levha yerleştirilmiştir (Şek. 46-47-48).

Aynalık altı: üçü kemerli üçü ise dikdörtgen pano olmak üzere altı bölüme ayrılmıştır. Kaş kemerli bölümler silmelerle çevrelenmiştir (Şek. 49).

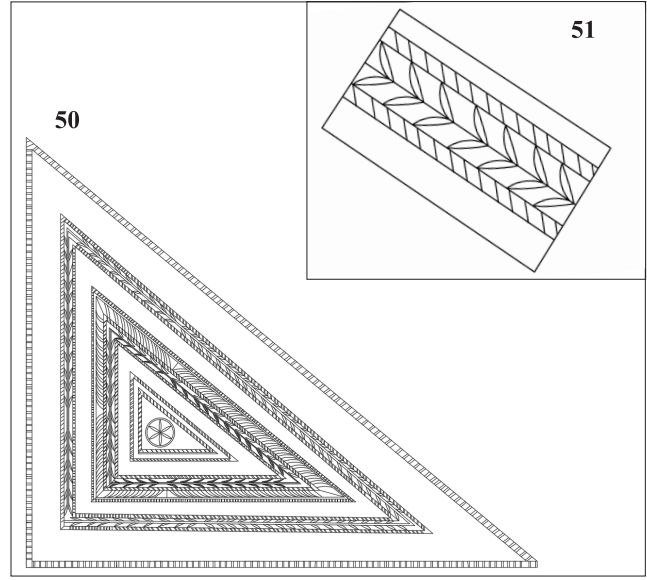
Aynalık: iç içe geçmiş dört dik üçgenden oluşmaktadır. En dıştaki üçgenin yüzeyi balık sırtı ve buğday başağı motifleriyle süslenmiştir. İkinci üçgen beş bordür ile çevrelenmiş ve yine bir sıra balık sırtı bir sıra buğday başağı motifli ile süslenmiştir. Merkezde daha küçük boyutlu işlenen ve daha dışa taşkın yapılmış dik üçgen de yine diğer bordürlerde görülen süslemelere sahiptir. Bu üçgenin merkezinde daire ile sınırlandırılmış altı kollu yıldız formulu gülbezek⁵ yer alır. Minberin ayrıca bir korkuluğu bulunmamaktadır. Dik üçgen şeklinde düzenlenen aynalığın uzun kenarı aynı zamanda korkuluk görevi üstlenmiştir (Şek.49-50-51).

Dikdörtgen formulu geçit, aynı formda bir kapı kanadı ile kapatılmıştır. Kanadın merkezinde buğday başağı ve balık sırtı motifleri ile süslenmiş iç içe iki baklava dilimi yer almaktadır. Üç ince bordürden oluşan dıştaki baklava dilimi motifli en dıştaki bordürde balık sırtı, ikinci bordürde buğday başağı üçüncü bordürde ise yine balık sırtı motifli görülür. İçteki baklava dilimi ise yine balık sırtı motifliyle süslü bir silme ile çevrelenmiştir (Şek. 52-53-54).

Geçit üstü: kare panodan oluşmaktadır ve dıştan iki bordür ile çevrelenmiştir. En dıştaki bordürün yüzeyi buğday başağı motifli, ikinci bordür ise balık sırtı motifliyle süslenmiştir. Ayrıca pano yüzeyine balık sırtı motifli işlenmiş ve çapraz atılmış ince bir çıta yer almaktadır. Köşk yan panoda, ince ahşap çıtaların yatay, dikey ve paralel ekseninde yerleştirilip çakılmasıyla sekiz bölüm meydana getirilmiştir (Şek. 55).

Köşk: ikisi silindirik ikisi ise kare kesitli dört ayak ile taşınan köşk bölümünde, duvara bitişik olmayan cephelerde ayaklar birbirine yarım daire kemer ile bağlanmıştır. Silindirik formulu taşıyıcılar kare kesitli başlıklara sahiptir.

5 Gülbezek, Konya’da Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinde inşa edilen farklı yapıların çeşitli bölümlerinde oldukça yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Gülbezek ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz: (Taşdelen, 2020; Taşdelen & Dursun, 2022, s. 653-671; Taşdelen, 2023, s. 147-180).

Şekil 49-50-51Dedemoğlu Mahallesi Camii, Aynalık Altı ve Aynalık / *Dedemoğlu Mahalle Mosque, Under the Transom and Transom***Şekil 52-53-54-55**Dedemoğlu Mahallesi Camii, Minber Geçit-Geçit Üstü-Köşk Yan Pano / *Dedemoğlu Mahalle Mosque, Minbar Passage-Passage Top-Kiosk Side Panel*

Oldukça sade bir görünüme sahip köşk bölümü üstte iç ve dış bükey silmelerin kademeli bir şekilde dışa taşırılmasıyla oluşan düz silmeli bir bordür ile sonlanmıştır. Kasnak ve külah çokgen yüzeylere sahip olup, külah piramidal formudur. Köşk üzerinde yükselen çokgen formundaki kasnağın yüzeyi ince silmeler ile dilimlenmiştir. Alem bulunmamaktadır (Şek. 55-56-57).

Şekil 56-57-58Dedemoğlu Mahallesi Camii, Minber / *Dedemoğlu Neighborhood Mosque, Minbar*

Esat Paşa Camii Minberi

Çumra ilçe merkezine 12 km uzaklıkta olan İçerichumra Mahallesi'nde bulunmaktadır. Giriş kapısı üzerine sonradan yerleştirilen levhada H. 1300/M. 1882 yılında inşa edildiği bilgisi yer almaktadır. Kerpiç malzemeden inşa edilen cami, doğu cephesinde ahşap tavanlı bir son cemaat yeri ve yaklaşık olarak kare planlı bir harimden oluşmaktadır. Harim, iki sırada ikişer ahşap taşıyıcı ile mihraba dik üç sahına ayrılmıştır (Baş & Duran, 2000, s. 99). Üzeri içten ahşap tavan, dıştan ise kırma çatı ile örtülmüştür (Şek. 59-60).

Şekil 59-60

Esat Paşa Camii Genel Görünüm ve Harim / *Esat Pasha Mosque General View and Harim*

Dikdörtgen formulu giriş, “S” görünümlü dilimli kemere sahiptir. Alınlıkta süslemesiz enine dikdörtgen pano yer almaktadır. Ayrıca girişin iki köşesinde küre formulu birer alem yerleştirilmiştir (Şek. 63-64-65).

Aynalık altı, yatay ekseninde üç adet düz tahta ile kapatılmıştır. Oldukça sade olan aynalık, iç içe geçmiş üçgenlerden oluşmaktadır. Kademeli bir şekilde merkeze doğru küçülen bu üçgenler dışa doğru taşkındır (Şek. 66-67).

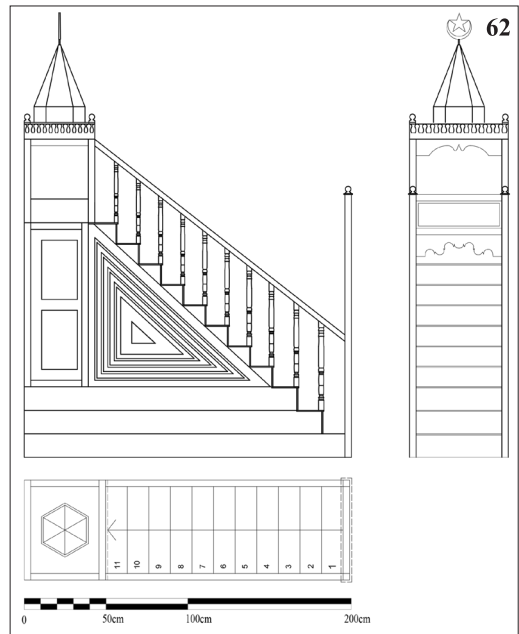

Minber, harimin güneybatı yönünde, duvara bitişik olarak yerleştirilmiştir. Bu nedenle minberin batı yüzü görülmemektedir. Tamamen ahşap malzemeden yapılan minber, 4,15 x 3,00 m ölçülerinde olup; giriş, aynalık altı, aynalık, korkuluk, geçit, geçit üstü, köşk, kasnak, külah ve alem bölümleri yer almaktadır (Şek. 61-62).

Korkuluk, trabzan şeklinde yapılmıştır ve her bir basamağa gelecek şekilde tornada şekillenen ahşap dikmeler yerleştirilmiştir (Şek. 67-68).

Şekil 61-62

Esat Paşa Camii Minber Genel Görünüm / *Esat Pasha Mosque Minbar General View*

Şekil 63-64-65*Esat Paşa Camii Minber Giriş / Esat Pasha Mosque Minbar Entrance*

Zeminden yüksekte yer alan geçit, oldukça sade olup dikdörtgen bir açıklık şeklindedir. Bu açıklık dikdörtgen formunda ve ortadan yatay kuşakla ikiye ayrılmış olan dikdörtgen bir kapı kanadına sahiptir.⁶ Bu bölümde alt kısımda kırmızı renkte boyanmış bir bordür ve üst kısımda güney ve batı duvarda kalem işi tekniğinde kırmızı zemin üzerine siyah renkte istiflenmiş yazılı süsleme yer almaktadır.

⁶ Bu bölümün iç kısmında, güney ve batı duvar kalem işi ile süslenmiştir. Kırmızı renkte boyanmış bir bordür ve üst kısımda güney ve batı duvarda kırmızı zemin üzerine siyah renkte istiflenmiş yazılı süsleme yer almaktadır. Dikey bir bordürde ise birbirini ardına devam eden baklava dilimi formu ve ara kısımlarında ise üçgenler ile süslenmiştir. Günümüzde camide kalem işi süsleme bulunmamaktadır. Ancak caminin ilk inşasında kalem işi süslemeli olduğu ancak daha sonra üzerinin boyandığı anlaşılmaktadır. Bu bölümün dolap ile kapalı olması nedeniyle muhtemelen boyanmadan günümüze gelebilmiştir. Bu kalem işi süslemeler caminin özgün durumuyla ilgili bize bilgi vermesi açısından oldukça önemlidir.

Şekil 66-67-68*Esat Paşa Camii Minber Aynalık Altı ve Aynalık / Esat Pasha Mosque Under the Minbar Transom and Transom*

Şekil 69-70-71-72

Esat Paşa Camii Minber, Geçit ve Geçit İçindeki Yazılı Süslemeler / *Esat Pasha Mosque Minbar, Passage and Inscribed Decorations Inside the Passage*

Güney duvarda; *Veşavirhüm Fi'l-emr* "İş hakkında onlara danış. Kararını verdiğin zaman da, artık Allah'a dayanıp güven." (Kur'an-ı Kerim 3: 159). Batı duvarda ise "*Ya mucibet deavat*" "Ey duaları kabul eden"

yazılıdır. Dikey bordürde ise birbiri ardına devam eden baklava dilimi formu ve ara kısımlarında ise üçgenler yer almaktadır Geçit üstü, kare açıklıktan oluşmaktadır (Şek. 69-70-71-74-75).

Şekil 73-74-75*Esat Paşa Camii Minber, Köşk-Külâh / Esat Pasha Mosque Minbar, Pavilion-Culpit*

Dört ahşap ayağın taşıdığı köşk bölümü ön kısımda dilimli bir kemer ile sonlanmıştır. Köşkün kuzey ve doğu olmak üzere iki kenarında tepelik yer alır. Köşkün dört yönünde girişte olduğu gibi küre formu dört alem bulunur. Kasnak çokgen, külâh ise çok yüzeyle piramidal formudur. Alem, hilal ve yıldız görünümünde düzenlenmiştir (Şek. 73-74-75).

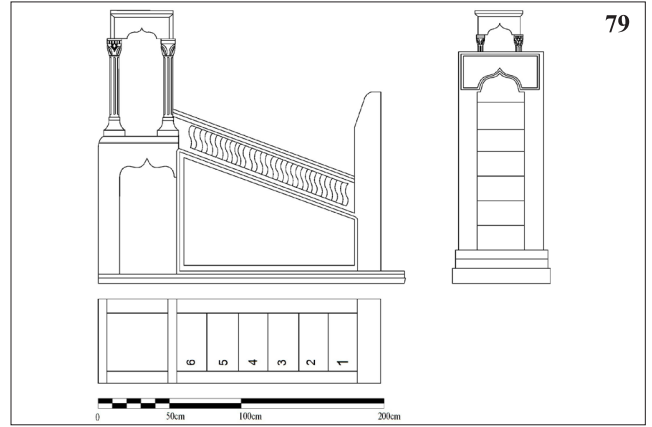
Okçu Mahallesi Camii Minberi

Çumra ilçesinin Okçu Mahallesi'nde yer almaktadır. Caminin yarım daire kemerli giriş kapısının kilit taşına yerleştirilen levhadan yapının H. 1305/M. 1883 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır. Yapının cephelerinde izlediğimiz değişikliklerden günümüze özgün halinde gelmediği takip edilmektedir. Kaynaklardan öğrendiğimiz kadarıyla kuzey cephe iki katlı olarak tasarlanmış ve alt kat tabutluk, üst kat ise namaz vakitleri dışında halkın vakit geçirdiği selamlık adı verilen çardak olarak düzenlenmiştir. Çardak

iki sütunun birbirine ve duvarlara yarım daire kemer ile bağlanmasıyla üç bölüme ayrılmıştır. Kemer gözleri ve alt kısım günümüzde kapatılmış ve üzeri sıvanmıştır (Baş & Duran, 2000, s. 103). Yapıya giriş doğu cepheden sağlanmaktadır. Harim, mihraba dik iki sıra halinde uzanan ve birbirine yarım daire kemerler ile bağlanan devşirme sütunlar ile üç sahına ayrılmıştır. Harimin güney yönünde özgün mihrabı, batısında minber, doğusunda vaaz kürsüsü ve kuzeyinde mahfili yer almaktadır (Şek. 76-77).

Günümüzde kible duvarının batı köşesinde yer alan minber, kaynakların verdiği bilgiler doğrultusunda özgün halinde mihrabın hemen batısında yer alırken cemaatin çoğalmasıyla birlikte batı köşeye taşınmış ve burada güney ile batı duvara yaslanmıştır. Bunu, köşk kısmında görüldüğü üzere dört yönde de kemerli açıklık düzenlemesi de doğrulamaktadır. Taş minber 3,15 x 3,14 m ölçülerinde olup; giriş, aynalık altı, aynalık, korkuluk, geçit üstü ve köşkten oluşmaktadır (Şek. 78-79).

Şekil 76-77*Okçu Mahallesi Camii Genel Görünüm ve Harim / Okçu Mahallesi Mosque General View and Harim*

Şekil 78-79Okçu Mahallesi Camii, Minber Genel Görünümü / *Okçu Mahallesi Mosque, General View of the Minbar*

Giriş, dikdörtgen formda, iki ayak üzerine oturtulan taş kemere sahip açıklıktan ibarettir. Kemer dıştan bir silme ile çevrenmiştir (Şek. 80-81).

Düz bir kaide üzerinde yükselen minberin aynalık altı bulunmamaktadır. Aynalık, dıştan iki kaval silme ile çevrenmektedir ve oldukça sadedir. Diğer örneklerimizde gördüğümüz iç içe geçmiş dik üçgen uygulaması yerine korkuluk bölümünde oluşan formun çevresi silmeler ile vurgulanmıştır. Korkuluk taş olup, taş plaka delik işi tekniğinde “S” şeklinde oyulmuştur (Şek. 82-83).

Dikdörtgen formundaki geçit, taş kemerle birbirine bağlanan iki ayağın taşıdığı açıklıktan oluşmaktadır. Geçidin üzerinde dışa taşkın silmeli kuşak bulunur. Köşk

kısımında, yivli dört sütun birbirine dilimli kemerlerle bağlanmış, sütunların kaidesi altta kare bölümden sonra pahlanarak bir bilezikle gövdeye bağlanmıştır. Başlıklarda ise köşelerde yaprak motifleri ve bir sıra mukarnas süslemeye yer verilmiştir. Köşkün üzeri boyutları birbirinden farklı iki taş ile kapatılmıştır (Şek. 84-85-86-87).

Şekil 82-83Okçu Mahallesi Camii, Minber, Aynalık ve Korkuluk / *Okçu Mahallesi Mosque, Minbar, Mirror and Railing***Şekil 80-81**Okçu Mahallesi Camii, Minber, Giriş / *Okçu Mahallesi Mosque, Minbar, Entrance*

Şekil 84-85-86-87Okçu Mahallesi Camii, Minber, Geçit-Köşk / *Okçu Mahallesi Mosque, Minbar, Gate-Kiosk***Yeni Mescit Mahallesi Camii Minberi**

Çumra'nın güneybatısında Alıssa Mahallesi'nde yer almaktadır. Kuzey cephede yer alan giriş kapısının üzerindeki levhada yapım tarihi olarak H. 1328/M. 1910 belirtilmektedir. Cami, eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiş ve buna bağlı olarak kuzey ile batı cepheleri su basman seviyesi diğer cephelere göre daha yüksek tutulmuştur. Kerpiç malzemeden inşa edilen caminin harimi enine dikdörtgen planda olup bağdadi bir kubbe ile örtülmüştür (Baş & Duran, 2000, s. 105). Dıştan ise kırma çatı ile kapatılmıştır. Harimin güney cephesinin

ortasında mihrabı, batısında minber ve doğusunda vaaz kürsüsü yer alır. Kuzeyde ise kadınlar mahfili bulunmaktadır (Şek. 88-89).

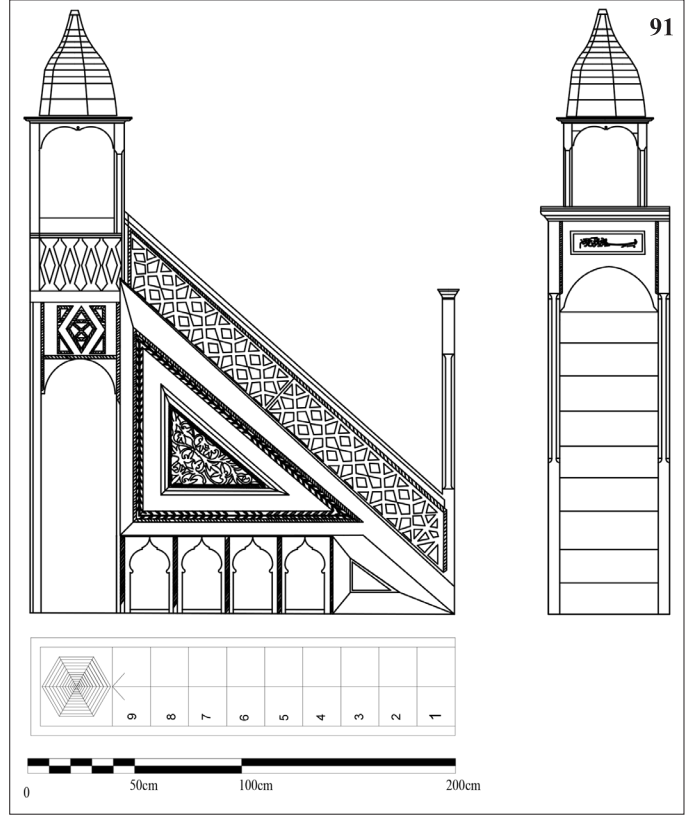
Harimin güneybatısında duvara bitişik olarak yer alan minberin sadece doğu yüzünü görebilmekteyiz. Batı yüzü tamamen duvara yaslanmıştır. Ahşap minber, 3,74 x 3,12 m ölçülerinde olup; giriş, aynalık altı, aynalık, korkuluk, geçit, geçit üstü, köşk, kasnak, külah ve alemden oluşmaktadır (Şek. 90-91).

Şekil 88-89Yeni Mescit Mahallesi Camii Genel Görünüm ve Harim / *Yeni Mescit Mahalle Mosque General View and Harim*

ÇUMRA MİNBERLERİ

Şekil 90-91

Yeni Mescit Mahallesi Camii, Minber Genel Görünüm / Yeni Mescit Mahalle Mosque, Minbar General View

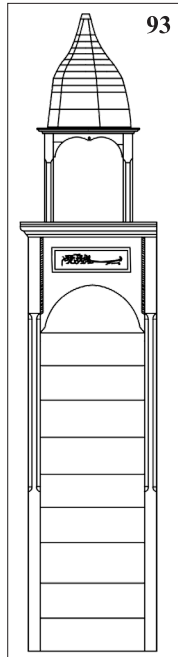

Giriş: iki ahşap ayak üzerine oturan yarım daire kemerli bir açıklık olarak düzenlenmiştir. Alınlık bölümünde enine dikdörtgen bir ahşap pano içerisinde “Bismillahirrahmanirrahim” yazılıdır. Alınlığın iki yanı ve ahşap panonun çevresi, içerisi yatay çizgilerle hareketlendirilmiş silmeler ile çevrelenmiştir. Girişin üzeri düz silmeli bir bordür ile sonlanmıştır (Şek. 92-93-94).

Aynalık altı: etrafı silmelerle çevrelenmiş dört açıklıktan oluşmaktadır. Bu açıklıklar kaş kemer ile şekillendirilmiştir. Kemerler iki yönden ince bir silme ile çevrelenmiş olup bu silmelerin içerisi dış bükey çapraz çizgiler ile hareketlendirilmiştir. Aynalık altı bölümü silmeler dışında turkuaz mavisi, silmeler ise yeşil renkte boyanmıştır (Şek. 95).

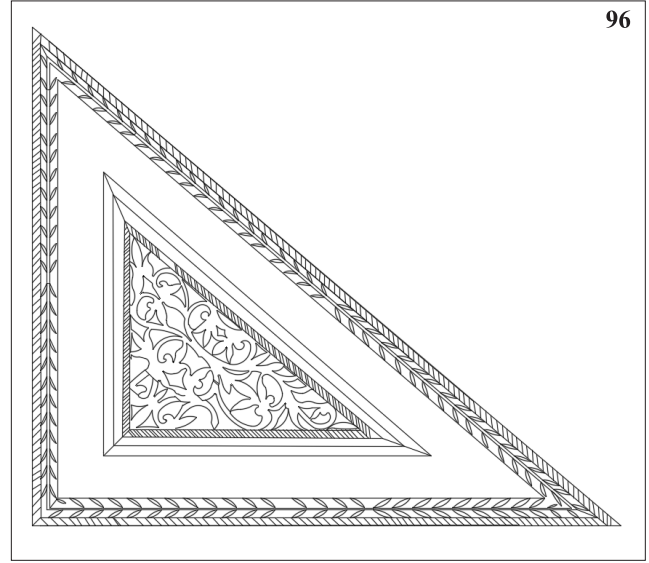
Şekil 92-93-94

Yeni Mescit Mahallesi Camii, Minber, Giriş / Yeni Mescit Mahalle Mosque, Minbar, Entrance

Şekil 95-96

Yeni Mescit Mahallesi Camii, Minber, Aynalık Altı-Aynalık ve Korkuluk / *Yeni Mescit Mahalle Mosque, Minbar, Under-Mirror-Mirror and Railing*

İç içe geçmiş iki üçgenden oluşan aynalık bölümü, delik işi tekniğinde oluşturulmuş bitkisel motifler ile süslenmiştir. Dıştaki üçgenlerin sınırlarını belirleyen bordürlerin içerisi buğday başağı motifiyle süslenmiş ve sarı renkte boyanmıştır. Bu üçgenin merkezinde yer alan dışa taşkın üçgende ise iki ayrı ahşap pano ve üzerine delik işi tekniğinde kıvrım dallara tutturulan üsluplaştırılmış palmet ve yaprak motiflerinden oluşan pano yerleştirilmiştir (Şek. 95-96).

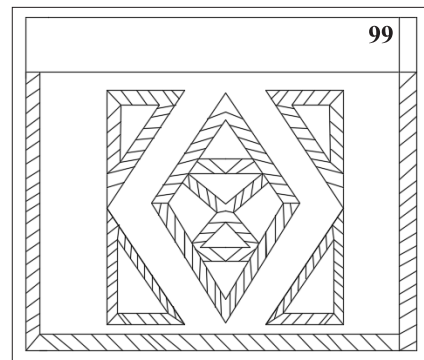
bağlayan şeritlerden oluşan delik işi tekniğinde geometrik süslemeye sahiptir. Bu düzenlemede, yarım sekizgenlerin aralarında ise deltoidler oluşmuştur (Şek. 95).

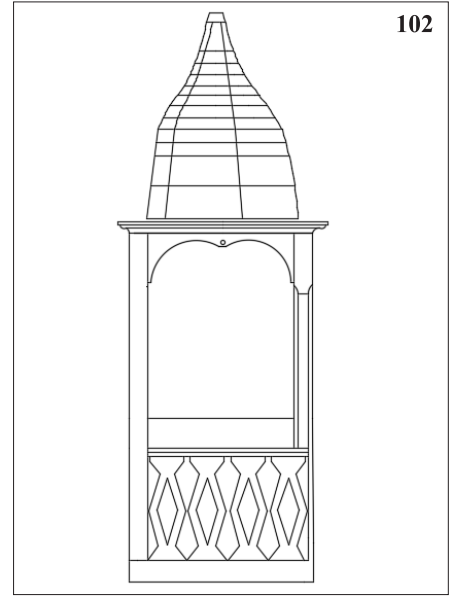
Geçit: dikdörtgen formda yarım daire kemerli bir açıklıktan oluşmaktadır. Kemer üç yönde sarı renkte boyanmış silmeler ile çevrelenmiştir. Geçit üstü, kare içerisine yerleştirilen eşkenar dörtgen süslemeye sahip panodan oluşmaktadır. Eşkenar dörtgenin içerisinde de kelebek motifi görülür. Kare ve eşkenar dörtgen sarı ve siyah renkte boyanmış silmeler ile çerçeve içine alınmıştır (Şek. 97-98-99).

Korkuluk: iki yanda yer alan yarım sekizgenler ile bu sekizgenlerin merkezlerini yatay ve dikey şekilde birbirine

Şekil 97-98-99

Yeni Mescit Mahallesi Camii, Minber, Geçit-Geçit Üstü / *Yeni Mescit Mahalle Mosque, Minbar, Over the Gate-Gate*

Şekil 100-101-102Yeni Mescit Mahallesi Camii, Minber, Köşk-Kubbe / *Yeni Mescit Mahalle Mosque, Minbar, Pavilion-Dome*

Dört ahşap ayağın taşıdığı köşk bölümünde, ayaklar kuzey ve doğu yönde dilimli kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Kemerin merkezinde sarkıt şeklinde üç yapraklı palmet motifi yer almaktadır. Köşk yan panosu delik işi tekniğinde geometrik süslemeye sahiptir. Külâh kasnaksız olup armudi bir görünüme sahiptir. Alem, günümüzde yana doğru düşmüş durumda olan ay ve yıldız motifinden oluşmaktadır (Şek. 100-101-102).

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Konya ve ilçelerinde Selçuklu, Karamanoğlu, Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemlerine ait özgün nitelikte camiler yer alır. Camilerin bir kısmı dıştan sade ve süslemesiz yapılar olarak görünmekte ancak iç kısımlarında zengin süslemeli litürjik elemanlar bulunmaktadır. Bunlardan biri olan minberler dönemlerinin sanat ve estetik zevkini yansıtan eleman olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmamız doğrultusunda Konya'nın Çumra ilçesine bağlı mahallerdeki camiler incelenmiş ve özgün minberi olan altı cami tespit edilmiştir. Çalışmadaki camilerin mimari ve süsleme özellikleri hakkında kısa bilgi verilmiş ve camilerdeki özgün minberler detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Minberin yapı içindeki konumları: camilerde minberler mihrabın batısına konumlandırılmıştır. İncelediğimiz örneklerde Karamanoğlu İbrahim Bey Camisi'nin minberi dışındakiler mihrabın batı yönünde güney ve batı beden duvarına bitişik durumdadır. Duvara bitişik olması sebebiyle de büyük çoğunluğu giriş dışında tek cepheli olarak düzenlenmişlerdir.

Minber elemanları: Çumra minberlerinde giriş, aynalık altı, aynalık, korkuluk, geçit, geçit üstü, köşk yan panoları, köşk, kasnak, külâh ve alem gibi bölümler görülmektedir. Geleneksel minber bölümlerinden köşk altı ve köşebent bölümleri Çumra minberlerinde bulunmamaktadır.

Malzeme ve teknik: çalışmamızda incelediğimiz minberlerde taş ve ahşap malzeme kullanılmıştır. Ahşap minberler; Alemdar Mahallesi (H.1305/M.1883), Esat Paşa (H.1300/M.1882), Dedemoğlu Mahallesi (19. yüzyıl sonu), Yeni Mescit Mahallesi (H.1328/M.1910) Camilerinde; taş minber Okçu Camisi'nde (H.1305/M.1883), hem taş hem de ahşap malzemeli minber ise Karamanoğlu İbrahim Bey Camisi'nde (15. yüzyıl) görülmektedir. Özellikle erken dönem Anadolu Türk sanatında ahşap minberlerin yapımında genellikle ceviz, elma, armut, sedir, abanoz ve gül ağacının kullanıldığı bilinmektedir (Öney, 1992, s. 137). Ancak incelediğimiz örneklerin yağlı boya ile boyanmış veya verniklenmiş olması minberlerin hangi ağaçtan yapıldığının tespitini zorlaştırmıştır.

Teknik olarak taş ve ahşabın işlenmesinde çeşitli teknikler uygulanmıştır. Rüstem Bozer ahşap üzerine yapmış olduğu detaylı çalışmasında ahşap tekniklerini temelde künde-kari, oyma, kazıma, kakma (tarsi), ajur, çakma-yapıştırma ve ahşap üzerine boyama olmak üzere yedi gruba ayırmıştır. Çalışmamızda R. Bozer'in yapmış olduğu sınıflandırma kullanılmıştır (Bozer, 1992). İncelediğimiz ahşap minberlerde yuvarlak satırlı oyma, düz satırlı oyma, ajur, çakma ve ahşap üzerine boyama taş minberlerde ise oyma teknikleri uygulanmıştır.

Minber girişleri: genellikle iki ayak ile sınırlandırılan kemerli açıklık şeklinde oluşturulan birimlerdir. Kapısı bulunmayan giriş açıklıkları genellikle sade bir tasarıma sahiptir. Çalışmamızda incelediğimiz toplam altı minberden Dedemoğlu (Şek. 46-47-48) ve Yeni Mescit Mahallesi Camii'lerinde yarım daire (Şek. 92-93-94), Karamanoğlu Mehmet Bey (Şek. 7-8) ve Okçu Mahallesi Camilerinde kaş kemer (Şek. 80-81), Alemdar Mahallesi (Şek. 28-29-32) ve Esat Paşa (Şek. 63-64-65) Camilerinde ise dilimli kemer kullanılmıştır.

Konya çevresinde Doğrugöz Camii (19. yüzyıl), Avdancık Camii (19. yüzyıl), Akçapınar Köyü Camii (H.1300/M.1882-1883), Bademli Mahallesi Büyük Camii (H.1286/M.1869), Merkez Aşağı Mahallesi Camii (H.1283/M.1866-1867), Karamanlı Camii (H.1182/M.1768), Kızılören Büyük Camilerinde (H.1307/M.1889) yarım daire kemerli, Merkez Cami (19. yüzyıl), Belekler Camilerinde (18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başı), kaş kemer, Akkise Camii (H.1276/M.1859-60), İplikçi Camii (H.738/M.1337), Sarıköy Eski Camii (19. yüzyıl), Karacaardıç Köyü Çeşme Mahallesi Camii (H.1324/M.1906), Çukurkent Mahallesi Camii (H.1246/M.1830, Ağalar Köyü Camii (H.1214/M.1799), Kolukısa Mahallesi Merkez Camii (H.1281/M.1864), Küçük Alioğlu Camii (H.1281/M.1864), Aşağı Pınarbaşı Mahallesi Merkez Safa Camii (H.1336/M.1918), Bostandere Mahallesi Merkez Camii (H.1289/M.1872), Aşağı Mahallesi (Ravza) Camii (H.1326/M.1908) ve Piribeyli Camilerinde (H.1315/M.1897) dilimli kemerli giriş açıklıkları çalışma dahilindeki minber girişleriyle benzerlik gösterir.

Girişlerin üzeri bir taç veya düz silmeli bordür ile sonlanmaktadır. Karamanoğlu İbrahim Bey (Şek. 7-8), Alemdar Mahallesi (Şek. 27-28) ve Dedemoğlu Mahallesi Camilerinin (Şek. 46-47-48) girişlerinde yarım daire formunda taç bulunmaktadır. Esat Paşa (Şek. 63-64-65), Okçu Mahallesi (Şek. 80-81) ve Yeni Mescit Mahallesi Camilerinde (Şek. 92-93-94) ise giriş düz silme ile sonlanmaktadır.

Konya çevresinde Harmanpınar Gündüğün Camii (H.1321/M.1903), Dedemli Mahallesi Dolhanlar Yukarı Camii (H.1293/M.1876), Merkez Aşağı Mahallesi Camii (H.1283/M.1866-1867), Karamanlı Camii (H.1182/M.1768) ve Lâdik Mahallesi Kaşı Camii'lerinde (H.1307/M.1887) yarım daire formunda benzer giriş taçları bulunmaktadır.

Merdivenlerde: basamak sayısı yedi ile on arasında değişkenlik göstermektedir. Okçu Mahallesi Camii yedi, Karamanoğlu İbrahim Bey ve Alemdar Mahallesi Camileri sekiz, Dedemoğlu Mahallesi Camisi dokuz ve Yeni Mescit Mahallesi Camii on basamak olarak yükselmektedir. Basamak sayılarının minber uzunluğuna

göre belirlendiği düşünülse de incelediğimiz minberlerde basamak sayılarının minber uzunluğu ile bağlantılı olmadığı anlaşılmaktadır. Örneğin 6,29 m uzunluğa sahip Karamanoğlu İbrahim Bey Camii minberi sekiz basamaklı iken, 3, 74 m uzunluğa sahip Yeni Mescit Mahallesi Camii minberi on basamaklıdır.

Aynalık altı: kemerli açıklık ve kapalı panolar şeklinde düzenlenmiştir. Açıklıklar, Karamanoğlu İbrahim Bey (Şek. 9-10) ve Yeni Mescit Mahallesi Camilerinde (Şek. 95) kaş kemer ile şekillendirilmiştir. Dedemoğlu Mahallesi Camisi'nin aynalık altı (Şek. 49) üç kaş kemerli sağır niş ve üç dikdörtgen panodan meydana gelmektedir. Alemdar Mahallesi Camisi'nde ise aynalık altı dikdörtgen panodan oluşmaktadır (Şek. 29).

Konya çevresinde Eğirler Köyü Camii (H.1341-M.1922), Emen Merkez Camii (H.1032/M.1622), Kurucuova Orta Camii (H.1322/M.1904), Akçapınar Köyü Camii (H.1300/M.1882-1883), Karamanlı Camii (H.1182/M.1768), Sağlık Mahallesi Aşağı Camii (19/20. yüzyıl), Aşağı Pınarbaşı Mahallesi Merkez Safa Camii (H.1336/M.1918), Aşağı Mahallesi (Ravza) Camilerinde (H.1326/M.1908) düşey dikdörtgen formulu kapalı panolar Alemdar Mahallesi Camisi'yle benzer özelliktedir. Başköy Zafer Cami (20. yüzyıl), Yenice Mahallesi Eski Cami (H.1234/M.1819), Hotamış Mahallesi Yeni Camileri (H.1218/M.1803) ise yatay düzlemdeki kapalı panolar ile Esat Paşa Camisi'ne (H.1300/M.1882), Merkez Camii (19. yüzyıl), Dedemoğlu Mahallesi Camii (19. yüzyıl sonu), Merkez Aşağı Mahallesi Camii (H.1283/M.1866-1867), Pınarbaşı (Karahisarlı) Mahallesi Camii (20. yüzyıl başı) ve Yukarı Piribeyli Mahallesi Camilerinde (H.1315/M.1897) kaş kemerli sağır nişler, Dedemoğlu Mahallesi Camii'ne (19. yüzyıl sonu), Akşehir Ulu Camii (H.610/M.1213), İplikçi Camii (H.738/M.1337), Ali Paşa Camii (H.1271/M.1855), Ayaslar Mahallesi Yukarı Camii (18 ve 19. yüzyıl), Başköy Mahallesi Ulu Camii (18 ve 19. yüzyıl), İlyaslar Mahallesi Camii (H.1310/M.1892), Karaağa Ulu Camii (H.1230-1239/M.1815-1824), Uncular Mahallesi Camii (19. yüzyıl), Aşağı Hadim Mahallesi Büyük Camii (18/19. yüzyıl), Tolca (Şih Şehabettin) Camii (H.1313/M.1895-96), Obruk Camii (H.1218/M.1803) ve Karataş Camilerinde (H.1307/M.1889) ise kaş kemerli açıklıklar ile Yeni Mescit Mahallesi Camii'yle benzerlik göstermektedir.

Aynalıklar: minberlerde en dikkat çeken bölümler olduğu için teknik ve süsleme kompozisyonları bakımından en süslü bölümleridir. Aynalıklar genellikle iç içe dik üçgenlerden oluşmaktadır. Bu üçgenler dıştan bitkisel süslemelere sahip silmeler ile çevrelenmiştir. Alemdar Mahallesi Camii (Şek. 29-30-31), Dedemoğlu Mahallesi Camii (Şek. 49-50-51), Esat Paşa Camii (Şek. 66) ve Yeni Mescit Mahallesi Camii (Şek. 95-96)

ÇUMRA MİNBERLERİ

minberleri iç içe geçmiş üçgenlerden oluşan örneklerdir. Bunlardan Yeni Mescit Mahallesi Camisi tamamen bitkisel, Alemdar Mahallesi ve Dedemoğlu Mahallesi Camileri ise silmelerde bitkisel merkezdeki dik üçgende ise geometrik motif ile süslenmiştir. Esat Paşa ve Okçu Mahallesi Camii minber aynalıklarının yüzeyi sade bırakılmıştır. Karamanoğlu İbrahim Bey Camii minberi ise tam bir aynalığı yansıtmamaktadır (Şek. 9-10). Bu bölüm dilimli şekilde düzenlenmiş bir açıklıktan oluşmaktadır.

Konya çevresindeki minberlerde iç içe yerleştirilmiş üçgenlerden oluşan aynalıklar, Merkez Camii (19. yüzyıl), Doğrugöz Camii (19. yüzyıl), İplikçi Camii (H.738/M.1337), Fasıllar Camii (H.1280/M.1863), İsaköy (Eski) Camii (19. yüzyıl sonu), Gederet Camii (19.yüzyıl), Başköy Mahallesi Ulu Camii (18 ve 19. yüzyıl), Bademli Mahallesi Büyük Camii (H.1286/M.1869), Dülgerler Mahallesi Camii (H.1185/M.1771), Yalın Çevre Büyük Camii (H.1304/M.1887), Hacı Menteş Camii (19. yüzyıl), Obruk Camii (H.1218/M.1803), Hotamış Mahallesi Yeni Camii (H.1218/M.1803), Kızılören Büyük Camii (H.1307/M.1889), Sağlık Mahallesi Aşağı Camii (19 ve 20. yüzyıl), Aşağı Mahallesi (Ravza) Camii'lerinde (H.1326/M.1908) benzer örneklerle rastlanmaktadır.

Korkuluklar: Karamanoğlu İbrahim Bey ve Alemdar Mahallesi Camisi'nde yüzeyi gülbezeklerle süslü kartuşlara ayrılmış kapalı pano, Esat Paşa Camisi trabzan şeklinde (Şek. 66-67-68), Okçu (Şek. 82-83) ve Yeni Mescit Mahallesi Camisi'nde (Şek. 95) ise delik işi tekniğinde geometrik kompozisyona sahiptir. Dedemoğlu Mahallesi Camisi'nin aynalığın uzun kenarı aynı zamanda korkuluk görevindedir (Şek. 49-50-51).

Konya çevresinde Doğrugöz Camii (19. yüzyıl), Ali Paşa Camii (H.1271/M.1855), Çukurağıl Köyü Camii (H.1275/M.1858), Harmanpınar Gündüğün Camii (H.1321/M.1903), Merkez Aşağı Mahallesi Camii (H.1283/M.1866-1867), Yukarıçihil Merkez (Büyük Mahalle) Camii (H.1266/M.1850), Kolukısa Mahallesi Camii (H.1281/M.1864), Gökyurt Köyü Camii (H.1115-1250/M.1703-1834), Kızılören Büyük Camii (H.1307/M.1889), Yatağan Köyü Camilerinin (H.1225/M.1810), korkulukları Karamanoğlu İbrahim Bey Camii, Alemdar Mahallesi Camileriyle benzerlik gösterir. Akkise Camii (H.1276/M.1859-60), Merkez Camii (19. yüzyıl), Avdan Aşağı Mahallesi Camii (H.1216/M.1801), Karaağaç Köyü Camii (H.1324/M.1906), Sazak Köyü Camileri (18 ve 19. yüzyıl) Esat Paşa ile Okçu Camileriyle benzerlik gösterir. Çukurkent Mahallesi Camii (H.1215/M.1800), Bademli Mahallesi Büyük Camii (H.1286/M.1869), Çatak Mahallesi Eski Camii (H.1302/M.1886), Mezaryakası (Kayabaşı) Camilerinde (H.1285/M.1868-1869), benzer örnekleri karşımıza çıkar.

Geçit bölümü: Karamanoğlu İbrahim Bey Camii'nde sivri kemerli (Şek. 14-15), Okçu Mahallesi Camii'nde kaş kemerli (Şek. 84) ve Yeni Mescit Mahallesi Camii'nde (Şek. 97) ise yarım daire kemerli açıklık olarak düzenlenmiştir. Alemdar Mahallesi (Şek. 36-37), Dedemoğlu Mahallesi (Şek. 55) ve Esat Paşa Camileri dikdörtgen bir kapı kanadı ile kapatılmıştır (Şek. 69-70).

Konya çevresinde Dülgerler Mahallesi Camii (H.1185/M.1771), Gederet Camilerinde (19.yüzyıl), sivri kemerli, Kuruçay Camii (19. yüzyıl sonu), İplikçi Camii (H.738/M.1337), Akşehir Ulu Camii (H.610/M.1213), Eğirler Köyü Camii (H.1341-M.1922), Başköy Mahallesi Ulu Camii (18 ve 19. yüzyıl), İlyaslar Mahallesi Camii (H.1310/M.1892), Karaağa Ulu Camii (H.1230-1239/M.1815-1824), Uncular Mahallesi Camii (19. yüzyıl), Aşağı Hadim Mahallesi Büyük Camii (18/19. yüzyıl), Pınarbaşı Camii (20. yüzyıl başı), Sazak Mahallesi Camii'lerinde (18 ve 19. yüzyıl) kaş kemerli, Merkez Camii (19.yüzyıl), Avdan Aşağı Mahallesi Camii (H.1216/M.1801), Ali Paşa Camii (H.1271/M.1855), Kurucuova Orta Mahallesi Camii (H.1322/M.1904), Akçapınar Köyü Camii (H.1300/M.1882-1883), Hisarlık (Asarlık) Camii (H.1251/M.1835 önce), Pınarbaşı Camii (20. yüzyıl başı), Kutören Kasabası Merkez Camii (H.1314/M.1897), Yalın Çevre Büyük Camii (H.1304/M.1887), Merkez Aşağı Mahallesi Camii (H.1283/M.1866-1867), Çatak Mahallesi Eski Camii (H.1302/M.1886), Kavak Mahallesi Büyük Camii (H.1323/M.1905), Kızılören Büyük Camii (H.1307/M.1889), Kurşunlu Mahallesi Büyük Camii (H.1292/M.1875), Küçük Alioğlu Camilerinde (H.1281/M.1864), yarım daire kemerli açıklıklarıyla çalışmamızdaki örneklerle benzerlik gösteren diğer minberlerdir.

Geçit üstü: sadece Dedemoğlu Mahallesi ve Yeni Mescit Mahallesi Camilerinde bulunmaktadır. Dedemoğlu Mahallesi Camisi'nde kare (Şek. 57), Yeni Mescit Mahallesi Camisi'nde ise enine dikdörtgen bir pano şeklinde düzenlenmiştir (Şek. 100-101-102).

Aşağı Hadim Mahallesi Camii (18 ve 19. yüzyıl), Lâdik Mahallesi Kaşı Camii (H.1307/M.1887), Ak Camii (H.1217/M.1803), Çay Camii (19. yüzyıl), Orta Camii (H.1241/M.1825-1826), Yükselen Mahallesi Hacı Mehmet Ali Ağa Camii (H.1285/1287/M.1868-1870) ve Tatköy Merkez Camilerinde de (H.1284/M.1867-68 öncesi) dikdörtgen ve kare formu pano üzeri süslemeli panolar yer alır.

Köşk yan panosu: Karamanoğlu İbrahim Bey (Şek. 15-16-17), Alemdar Mahallesi Cami, Yeni Mescit Mahallesi Camilerinde dikdörtgen pano şeklinde oluşturulmuştur. Dedemoğlu Mahallesi Camisi'nde ise dikdörtgen bir açıklığın içerine ince çitaların yatay, dikey ve paralel yönde çakılmasıyla bir alan oluşturulmuştur (Şek. 56-57-58).

Konya çevresinde İplikçi Camii (H.738/M.1337), Avcitepe Mahallesi Camii (H.1222/M.1807), Merkez Aşağı Mahallesi Camii (H.1283/M.1866-1867), Karaağaç Köyü Camii (H.1324/M.1906), Mormi (Kurtuluş) Camii ve Bostandere Mahallesi Merkez Camii'lerinde (H.1289/M.1872) süslemesiz dikdörtgen panolar Alemdar Mahallesi Camii ile, Yukarıçığil Merkez (Büyük Mahalle) Camii (H.1266/M.1850), Yatağan Köyü Camii (H.1225/M.1810), Kızılören Büyük Camii'lerindeki (H.1307/M.1889), panolar Karamanoğlu İbrahim Bey Camii'ndeki geçit üstü panosunun benzer bir örneğidir. Kuruçay Camii (19. yüzyıl sonu), Yenidoğan Büyük Camii (H.1230/M.1814), Sarıoğlu Boyalı Mahallesi Camii (H.1283/M.1866), Söğüt Kasabası Camii (H.1314/M.1897), Deşdiğin Mahallesi Ulu Camii (H.1287/M. 1870-71), Çavındır Camii (H.1178/M.1764), Obruk Camii (H.1218/M.1803), Sızma Ksb. Yukarı (Büyük) Camii'lerindeki (19. yüzyıl) panolar Yeni Mescit Mahallesi Camii'ne, Yunuslar Mahallesi Camii (19. yüzyıl), Gederet Camii (19.yüzyıl), Pınarbaşı (Karahisarlı) Mahallesi Camii'lerinde (20. yüzyıl başı) köşk yan panoları çalışmamızdaki Dedemoğlu Mahallesi Camii'nde karşılaştırmaktayız.

Dört ayağın oluşturduğu köşk bölümünde ayaklar birbirine kemerlerle bağlanmaktadır. Dedemoğlu Mahallesi Camii'nde yarım daire dilimli (Şek. 56-57-58) Okçu Mahallesi Camii'nde kaş kemer (Şek. 84-85-86-87) ve Karamanoğlu İbrahim Bey (Şek. 18-19-20), Alemdar Mahallesi Camii (Şek. 38-39-40), Esat Paşa Camii (Şek. 73-74-75) ve Yeni Mescit Mahallesi Camiilerinde ayaklar birbirine dilimli kemerler ile bağlanmıştır. Dedemoğlu Mahallesi Camii ve Okçu Mahallesi Camii dairesel sütunlar ile taşınırken (Şek. 84-85-86-87), Karamanoğlu İbrahim Bey, Alemdar Mahallesi Camii, Esat Paşa Camii ve Yeni Mescit Mahallesi Camiilerinde kare kesitli ayaklar tarafından taşınmıştır. Okçu Mahallesi Camii'nde ise silindirik gövdeli sütun ve süslemeli başlıkları ile dikkat çekmektedir.

Konya çevresinde çalışmamızdaki minberlerdeki köşk bölümünün benzer örneklerine Akkise Camii (H.1276/M.1859-60), Kuruçay Camii (19. yüzyıl sonu), Çakıllar Merkez Camii (H.1328/M.1910), İplikçi Camii (H.738/M.1337), Eğirler Köyü Camii (H.1341-M.1922), Doğanbey Yenice Mahallesi Camii (H.1250/M.1834), Yenidoğan Büyük Camii (H.1230/M.1814), Büyük (Çarşı) Camii, Karacaardıç Çeşme Mahallesi Camii, Sarıoğlu Boyalı Mahallesi Camii (H.1283/M.1866), Ayaslar Mahallesi Yukarı Camii (18 ve 19. yüzyıl), Deşdiğin Mahallesi Ulu Camii (H.1287/M. 1870-71), Karaağa Ulu Camii (H.1230-1239/M.1815-1824), Uncular Mahallesi Camii (19. yüzyıl), Hacı Menteş Camii (19. yüzyıl), Ağalar Köyü Camii (H.1214/M.1799), Eldeş (Merkez) Camii (18. yüzyılın başı), Kabacalı

(Merkez) Camii (H.1283/M.1886), Kolukısa Mahallesi Merkez Camii (H.1281/M.1864), Pınarbaşı (Karahisarlı) Mahallesi Camii (20. yüzyıl başı), Çukurçimen Mahallesi Camii (H.1246/M.1830), Gödene (Dikmeli) Mahallesi Merkez Camii (H.1283/M.1866), Sağlık Mahallesi Aşağı Camiilerinde (19/20. yüzyıl) rastlamaktayız.

Kasnak ve külâh: Karamanoğlu İbrahim Bey (Şek. 18-19-20-21), Dedemoğlu Mahallesi (Şek. 56-57-58) ve Esat Paşa Camiilerinde çokgen formlu kasnak uygulamasına yer verilmiştir. Külâhlar ise piramidal formdadır. İncelediğimiz örneklerden Karamanoğlu İbrahim Bey, Alemdar Mahallesi (Şek. 38-39-40), Dedemoğlu Mahallesi, Esat Paşa (Şek. 73-74-75), Yeni Mescit Mahallesi Camiilerinde piramidal formlu külâh bulunurken, Okçu Mahallesi Camisi'nde ise külâh bulunmamaktadır.

Çokgen kasnak üzerine piramidal formlu külâh olan minberler Konya çevresinde Doğrugöz Camii (19. yüzyıl), Ali Paşa Camii (H.1271/M.1855), Çukurağıl Köyü Camii (H.1275/M.1858), Akçapınar Köyü Camii (H.1300/M.1882-1883), Büyük Camii (1835 öncesi), Gederet Camii (19.yüzyıl), Pınarbaşı Camii (20. yüzyıl başı), Avcitepe Mahallesi Camii (H.1222/M.1807), Dülgerler Mahallesi Camii (H.1185/M.1771), Ağalar Mahallesi Camii (H.1214/M.1799), Atlantı Camii, Obruk Camii (H.1218/M.1803), Çukurçimen Mahallesi Camii (H.1246/M.1830), Kavak Mahallesi Büyük Camii (H.1323/M.1905), Sağlık Mahallesi Aşağı Camii (19/20. yüzyıl) Yeşil Tekke Camii (19. yüzyıl), Yükselen Mahallesi Hacı Mehmet Ali Ağa Camii (H.1285/1287/M.1868-1870), Subaşı (Kâr-hane) Camii (H.1290/M.1873), Gökhöyük Camii (19/20. yüzyıl) ve Yukarı Piribeyli Mahallesi Camiilerinde (H.1315/M.1897) karşımıza çıkmaktadır.

Sadece piramidal formlu külâha sahip minberler, Kuruçay Camii (19. yüzyıl sonu), Avdancık Camii (19. yüzyıl), Doğanbey Yenice Mahallesi Camii (H.1250/M.1834), Eğirler Köyü Mahallesi Camii (H.1341-M.1922), Emen Merkez Camii (H.1032/M.1622), Fasıllar Camii (H.1280/M.1863), Gedik Ahmet Paşa Camii (16. yüzyıl), İsaköy (Eski) Camii (19. yüzyıl sonu), Kurucuova Orta Mahallesi Camii (H.1322/M.1904), Sadıkhacı Merkez Camii (20. yüzyıl başı), Sarıköy Eski Camii (19. yüzyıl), Yenidoğan Büyük Camii (H.1230/M.1814), Yunuslar Köyü Camii (19. yüzyıl), Dere Kasabası Büyük Camii (1835 öncesi), Harmanpınar Kasabası Gündüğün Camii (H.1321/M.1903), Sarıoğlu Boyalı Mahallesi Camii (H.1283/M.1866), Söğüt Kasabası Camii (H.1332/M.1914), Başköy Zafer Camii (20. yüzyıl), Yenice Mahallesi Eski Camii, Kutören Kasabası Merkez Camii (H.1314/M.1897), Gurağaç Yukarı Mahallesi Camii (19. yüzyıl), Aşağı Hadim Mahallesi Camii (18/19. yüzyıl), Bademli Mahallesi Büyük Camii

ÇUMRA MİNBERLERİ

(H.1286/M.1869), Dedemli Mahallesi Dolhanlar Yukarı Camii (H.1293/M.1876), Yalın Çevre (Gerez) Mahallesi Büyük Camii (H.1304/M.1887), Çukurkent Mahallesi Camii (H.1215/M.1800), Hacı Menteş Camii (19. yüzyıl), Merkez Aşağı Mahallesi Camii (H.1283/M.1866-1867), Tolca (Şih Şehabettin) Camii, Belekler Camii (18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başı), Çatak Mahallesi Eski Camii (H.1302/M.1886), Çavındır Camii (H.1178/M.1764), Kolukısa Mahallesi Camii (H.1281/M.1864), Pınarbaşı Camii (20. yüzyıl başı), Hotamış Mahallesi Yeni Camii (H.1218/M.1803), Erenkaya Mahallesi Camii (H.1280/M.1863), Gödene (Dikmeli) Mahallesi Merkez Camii (H.1283/M.1866), Gökyurt Köyü Camii (H.1115-1250/M.1703-1834), Yatağan Köyü Camii (H.1225/M.1810), Kurşunlu Mahallesi Büyük Camii (H.1292/M.1875), Aşağı Pınarbaşı Mahallesi Merkez Safa Camii (H.1336/M.1918), Küçük Muhsine Mahallesi Camii (H.1261/M.1845), Mezaryaka (Kayabaşı) Camii (H.1285/M.1868-1869), Orta Camii (H.1241/M.1825-1826), Tepekent Kasabası Aşağı Camii (H.1269/M.1852), Bostandere Mahallesi Merkez Camii (H.1289/M.1872) ve Seyyid Harun Veli Camilerinde (H.720/ M.1320) görülür.

Armudi görünümlü külahlar, Çakıllar Merkez Camii (H.1328/M.1910), İplikçi Camii (H.738/M.1337), Akşehir Ulu Camii (H.610/M.1213), Yolören Köyü Camii (H.1266/M.1849-1850), Yeni Mescit Köyü Camii, Ayaslar Mahallesi Yukarı Camii (18 ve 19. yüzyıl), Başköy Mahallesi Ulu Camii (18 ve 19. yüzyıl), Deşdiğin Mahallesi Ulu Camii (H.1287/M. 1870-71), Orta (Harman) Camii (H.1274/M.1858), İlyaslar Mahallesi Camii (H.1310/M.1892), Uncular Mahallesi Camii (19. yüzyıl), Eldeş (Merkez) Camii (18. yüzyılın başı), Yukarıçiğil Camii (H.1266/M.1850), Kabacalı Camii (H.1283/M.1886, Karamanlı Camii (H.1182/M.1768), Kızılören Büyük Camii (H.1307/M.1889), Küçük Alioğlu Camii (H.1281/M.1864), Lâdik Mahallesi Kaşı Camii (H.1307/M.1887), Lâdik Ulu (Büyük) Camii, Sızma KSB. Yukarı Camii (19. yüzyıl), Cuma Camii (1850 öncesi), Aşağı Mahallesi (Ravza) Camilerinde (H.1326/M.1908) bulunmaktadır.

Alemler: Karamanoğlu İbrahim Bey (Şek. 18-19-20-21) ve Esat Paşa Camilerinde ay-yıldız motifinden oluşan alem bulunmaktadır (Şek. 73-74-75). Alemdar Mahallesi Camisi'nde ise ortası boğumlu tepelik şeklinde alem yer alır. (Şek. 38-39-40). Dedemoğlu Mahallesi ve Okçu Mahallesi Camilerinde ise alem bulunmamaktadır.

Ay-yıldız ile sonlanan benzer şekildeki alemler Konya çevresinde Avdan Aşağı Mahallesi Camii (H.1216/M.1801), Çakıllar Merkez Camii (H.1328/M.1910), Doğrugöz Camii (19. yüzyıl), İplikçi Camii (H.738/M.1337), Çukurağıl Köyü Camii (H.1275/M.1858), Emen Merkez Camii (H.1032/M.1622),

Sadıkhacı Merkez Camii (20. yüzyıl başı), Sarıköy Eski Camii (19. Yüzyıl), Harmanpınar Kasabası Gündüğün Camii (H.1321/M.1903), Ayaslar Mahallesi Yukarı Camii (18 ve 19. yüzyıl), Başköy Zafer Camii (20. yüzyıl), İlyaslar Mahallesi Camii (H.1310/M.1892), Karaağa Ulu Camii (H.1230-1239/M.1815-1824), Uncular Mahallesi Camii (19. yüzyıl), Dedemli Mahallesi Dolhanlar Yukarı Camii (H.1293/M.1876), Yalın Çevre Büyük Camii (H.1304/M.1887), Ağalar Köyü Camii (H.1214/M.1799), Eldeş (Merkez) Camii (18. yüzyılın başı), Hotamış Mahallesi Yeni Camii (H.1218/M.1803), Sağlık Mahallesi Aşağı Camii (19/20. yüzyıl), Yatağan Köyü Camii (H.1225/M.1810), Yeşil Tekke Camii (19. yüzyıl), Kurşunlu Mahallesi Büyük Camii (H.1292/M.1875), Küçük Alioğlu Camii (H.1281/M.1864), Lâdik Mahallesi Kaşı Camilerinde (H.1307/M.1887), tepelik şeklinde ise Kuruçay Camii (19. yüzyıl sonu), Merkez Camii (19. yüzyıl), Hisarlık (Asarlık) Camii (H.1251/M.1835 önce), Doğanbey Yenice Mahallesi Camii (H.1250/M.1834), Orta (Harman) Camii (H.1274/M.1858), Ağalar Köyü Camii (H.1214/M.1799), Kabacalı (Merkez) Camii (H.1283/M.1886), Obruk Camii (H.1218/M.1803), Kızılören Büyük Camii (H.1307/M.1889), Tatköy Merkez Camii (H.1284/M.1867-68 öncesi), Sazak Köyü Camilerinde (18 ve 19. yüzyıl) karşımıza çıkar.

Süsleme: incelediğimiz minberler bitkisel, geometrik ve yazılı kompozisyonlar ile süslenmiştir. Minberlerin büyük çoğunluğunun geç Osmanlı dönemine ait olması sebebiyle “S” ve “C” kıvrımları, üsluplaştırılmış bitkisel motiflerden oluşan kompozisyon ve ay-yıldız motifleri sıkça karşımıza çıkmaktadır. Yazılı süsleme ise minberlerin giriş bölümlerinin alınlığında görülür.

Bitkisel Süsleme: Karamanoğlu İbrahim Bey ve Esat Paşa Camilerinin korkuluk bölümünün köşeleri ve köşk kısmı palmet dizisi ile süslü bir tepelik ile sonlanmaktadır. Esat Paşa Camisi'ndeki palmet motifleri oldukça üsluplaştırılmıştır (Şek. 73-74-75). Kıvrımdal ve palmet motifleri ile oluşturulan bitkisel kompozisyon, Yeni Mescit Mahallesi Camisi aynalık bölümünde delik işi tekniğinde oyularak kıvrım dallara tutturulan üsluplaştırılmış palmet ve bu dallardan çıkış yapan yapraklardan oluşmaktadır (Şek. 92-99).

Buğday başağı motifleri, Dedemoğlu Mahallesi Camisi'nin giriş (Şek. 46-47-48), korkuluk (Şek. 49-50-51) ve geçit bölümünü çevreleyen bordürlerinde ve giriş sövelerinde (Şek. 52-53-54-55), Alemdar Mahallesi (Şek. 29-30-31), Dedemoğlu Mahallesi (Şek. 49-50-51) ve Yeni Mescit Mahallesi Camii'lerinin iç içe geçmiş dik üçgenlerini dıştan çevreleyen bordürlerin yüzeyi buğday başağı motifleri ile şekillendirilmiştir (Şek. 95-96-97). Alemdar Mahallesi Camii köşk yan panosu ve köşkü çevreleyen bordürlerde de bu motif sıkça karşımıza çıkmaktadır (Şek. 35-36-37-38-39-40).

Sarmal süsleme, Karamanoğlu İbrahim Bey Camisi'nin geçit kısmında yer alan kartuşun köşelere doğru kıvrım yaparak uç kısımlarında görülür. Ayrıca köşk bölümündeki kemerler "C" kıvrımı ile birleşmekte ve bu formun iki ucu sarmal kıvrım ile sonlanmaktadır (Şek. 14-15-16-17).

Yaprak motifi, Okçu Mahallesi Camii'nin köşkünü taşıyan sütunların başlıklarında birer yaprak motifi yer almaktadır. Damla formundaki yaprakların yüzeyi oluklu oyma tekniğinde oyularak hatları belirginleştirilmiştir (Şek. 84-85-86-87).

Geometrik Süsleme: minberlerin, aynalık, korkuluk, geçit, geçit üstü, köşk yan panosu gibi bölümlerinde geometrik motifler ile süslenmiştir. Bunlar genellikle iç içe üçgenler, yıldız formunda gülbezek, üçgen, eşkenar dörtgen motifleridir.

Çok kollu yıldız motifleri genellikle korkuluk ve giriş bölümünde görülmektedir. Bu yıldızlar ışınal kollu gülbezek formunda olup beş, dokuz ve otuz beş kollu olmak üzere sayıları değişkenlik göstermektedir. Beş kollu yıldız, Dedemoğlu Mahallesi Camii'nin yan aynalığının merkezinde dokuz kollu yıldız (Şek. 49-50-51), Alemdar Mahallesi Camisi giriş tacı ve alemlerin yüzeyinde (Şek. 63-64-65) ve Karamanoğlu İbrahim Bey Camisi'nin korkuluk bölümünün merkezinde otuz beş kollu yıldız formunda gülbezek bulunur (Şek. 11-12-13).

Eşkenar dörtgen, Dedemoğlu Mahallesi Camii'nin geçit bölümü (Şek. 52-53-54-55) ile Yeni Mescit Mahallesi Camii'nin geçit üstü panosu ve köşk yan panosunda delik işi tekniğinde uygulanmış şekilde dört adet görülür (Şek. 97-98-99).

Üçgen motifi, Dedemoğlu Mahallesi Camisi geçit üstü panosunda (Şek. 55), Alemdar Mahallesi (Şek. 29-30), Dedemoğlu Mahallesi (Şek. 49-50), Esat Paşa (Şek. 66) ve Yeni Mescit Mahallesi Camilerinin aynalıklarında iç içe geçmiş dik üçgen şeklinde uygulanmıştır (Şek. 95-96). Ayrıca Alemdar Mahallesi Camii'nin giriş bölümünün kemer köşelikleri bakışık olarak küçük kare kesitlerin ters üçgen şeklinde oluşturulmasıyla süslenmiştir (Şek. 26-27-28).

Yeni Mescit Mahallesi Camisi'nin korkuluk bölümü birbiri ucuna eklenmiş eşkenar dörtgenlerden oluşan kompozisyon ile süslenmiştir (Şek. 95-96).

Yazılı Süsleme: Yeni Mescit Mahallesi Camisi minberinin giriş bölümünün aynalığında celi sülüs hat ile "Besmele-i Şerif" istiflenmiştir (Şek. 92-93-94). Diğer örneklerimizde de levhalar bulunmaktadır. Ancak bunlar sonradan halk tarafından asılan özgün olmayan levhalardır. Esat Paşa Camisi minberinin geçit bölümün iç kısmında duvar yüzeyinde yazılı süslemeli iki pano yer almaktadır (Şek. 70-71-72).

Nesnel Süsleme: hilal ve yıldız motifini büyük çoğunlukla alemlerde görmekteyiz. İncelediğimiz örneklerden Karamanoğlu İbrahim Bey (Şek. 18-19-20-21), Esat Paşa ve Yeni Mescit Mahallesi Camilerinin alemleri hilal ve yıldız formudur. Alemdar Mahallesi Camii'nin yan aynalığının merkezinde, hilal ve dokuz kollu yıldız motifinden oluşan kompozisyon görülür (Şek. 29-30-31-32).

Çumra ilçesinde incelediğimiz altı minberden biri Karamanoğlu ve beşi ise Geç Osmanlı dönemine tarihlenmektedir. Minberler, geleneksel minber şemasını devam ettirmektedir. Camilerin ve minberlerin büyük çoğunluğunun kitabesi olmadığı için en büyük sorunlardan birisi tarihlendirilmedir. Çalışmamızdaki camilerden Karamanoğlu İbrahim Bey Camii dışındakilerin kitabesi bulunmamaktadır. Ancak Karamanoğlu İbrahim Bey Camii minberinin Karamanoğlu ve Geç Osmanlı olmak üzere iki döneme ait olduğu düşünülmektedir. Taş minberin değişime uğramış olabileceği düşünülmekle birlikte ahşap eklemeleri üslup açısından Geç Osmanlı döneminde yapılmış olmalıdır. Minberlerin ise hiçbirinde kitabeye rastlanmamıştır. Bu bağlamda minberlerin tarihlendirilmesinde Konya'nın hem merkezde (Uçar, 2019) hem de merkeze bağlı ilçe ve mahallelerinde inşa edilen camilerdeki minberlerin tarihleri ve genel kurgusu göz önüne alınarak tarihlendirme yapılmıştır. Esat Paşa, Alemdar ve Okçu, Yeni Mescit Mahalleleri camileri ise dönemlerini yansıtan ahşap süslemelere sahiptir.

Konya çevresinde Ahırlı (Başar & Şimşir, 2007, s.355-369), Akören (Karpuz, 2009), Akşehir (Demiralp, 1996; Samur,1990), Altınekin (Kunduracı, 1997, s. 143-159), Beyşehir (Konyalı, 1991), Bozkır (Tekin, 2015), Çumra (Baş & Duran, 2000, s. 93-107; Küçükırlı, 2024), Derebucak, Doğanhisar (Karpuz, 2009), Ereğli (Apa, 2008), Güneysınır (Karpuz, 2009), Hadim (Kara, 2006), Hüyük (Erdemir & Yavuzıılmaz, 2022, 467-568), Ilgın (Samur, 1985; Boran, 2001, s. 24-57), Kadınhanı (Öztürk, 2019), Karapınar (Bayrakçı, 2018), Karatay, Meram (Boran, 2014, s.246-382), Sarayönü (Boran & Bayar, 2014, s. 368-403), Selçuklu (Karpuz, 2009), Seydişehir (Danışık, 2007), Taşkent (Kara, 2006), Tuzlukçu (Ceylan,2013, s. 398-399) ve Yunak (Karpuz, 2009) ilçelerinde de benzer nitelikte ahşap ve taş minberler bulunmaktadır.

Camilerin büyük çoğunluğunun tescilli olmaması ve gerekli korunmanın sağlanamaması nedeniyle özellikle mihrap, minber ve vaaz kürsüleri gibi litürjik elemanlar maalesef yöre halkı tarafından değiştirilmekte buna bağlı olarak özgün minberler de korunamamaktadır. Bu nedenle çalışmamızda belgelenecek tanımlanan minberlerin en azından mevcut şekliyle korunarak geleceğe taşınması en büyük dileğimizdir.

KAYNAKÇA

- Apa, G. (2007). *Osmanlı dönemi selâtin camii minberleri* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Apa, G. (2008). *Ereğli Türk devri mimarisi*. İpek Yayınları.
- Apa, G. (2015). *Anadolu selçuklu minberleri*. Selçuklu Belediyesi.
- Aslanapa, O. (1971). *Turkish art and achitecture*.
- Aslanapa, O. (1989). *Türk sanatı*. Remzi Kitabevi.
- Arık, R. (1973). *Batılılaşma dönemi Türk mimarisi örneklerinden Anadolu'da üç ahşap cami*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Başar, E. & Şimşir, Z. (2007). *Ahırlı'daki Türk devri yapıları*. Bozkır'ın dünü ve bugünü sempozyumu 12 Kasım 2006 (s.355-369) içinde.
- Bayrakçı, M. (2018). *Karapınar tarihi camileri* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Boran, A. (2001). İlgin ve köylerindeki tarihi eserler. *Geçmişten günümüze bütün yönleriyle ilgin* (s. 24-57) içinde.
- Boran, A. (2014). Meram'daki cami ve mescidler. *Yeşilin ve medeniyetin köprüsü meram* (s. 246-382) içinde.
- Boran, A. & Bayar (2014). *Sarayönü dini yapıları*. Tarih, kültür, sanat, turizm ve tarım açısından uluslararası Sarayönü sempozyumu 24-26 Ekim (s. 368-403) içinde.
- Bozkurt, N. (2005). *Minber*. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 30, 103-106. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bozer, Rüstem (1992). *15.yüzyıl ortasına kadar Anadolu ahşap kapı kanatları* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Baş & Duran (2000). *Çumra Türk dönemi dini mimarlık eserleri*. I. Uluslararası çatalhöyük'ten günümüze çumra kongresi 15-16 eylül bildirileri (s. 93-107) içinde.
- Ceylan, S. (2013). *Tuzlukçu cami-i şerif vakfı*. Akademik Sayfalar 9 Ekim 2013 13. (s. 398-399) içinde.
- Çam, N. (1999). *İslam'da sanat sanatta İslâm*. Elektronik İletişim Yayınevi.
- Danışık, Ş. (2007). *Seydişehir'deki Türk devri yapıları* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Demiralp, Y. (1996). *Akşehir ve köylerindeki Türk dönemi anıtları*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Diez, E. (1979). *Minber*. İslâm Ansiklopedisi. C. 8, 335-337.
- Dülgerler, O. N. (2006). *Karamanoğulları dönemi mimarisi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Erdemir, Y. & Yavuzylmaz A. (2022). Hüyük ve çevresindeki Türk devri yapıları (Ed.) N. Uyanık, *Göl Medeniyeti Çalışmaları Höyük* (s.467-568) içinde.
- Kara, H. (2006). *Konya-Hadim ve Taşkent Türk devri yapıları* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Karamağaralı, H. (1955). *Anadolu beylikler devri minberleri* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi. <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/eser/997542/anadolu-da-beylikler-devri-minberleri>
- Karpuz, H. (2009). *Türk kültür varlıkları envanteri Konya-I-II*. Türk Tarih Kurumu.
- Konyalı, İ. H. (1991). *Abideleri ve kitabeleriyle Beyşehir tarihi*. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi.
- Kunduracı, O. (1997). Konya Altınekin ilçesi Ali paşa camii. *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 11, 143-159.
- Kuran, A. (1972). Anadolu'da ahşap sütunlu Selçuklu mimarisi. *Malazgirt Armağanı* (s.179-186) içinde, Ankara.
- Küçükkırlı, M. M. (2024). *Çumra'daki Türk devri yapıları* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Otto-Dorn, K. (1957). *Seldschukische holzsäulenmoscheen in kleinasien*. Aus der welt der Islamischen kunst, Festschrift für E. Kühnel zum 75. Geburtstag (s.59-88), Berlin.
- Öney, G. (1992). *Anadolu Selçuklu mimari süslemesi ve el sanatları*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Öztürk, B. (2019). *Kadınhanı merkez ve köylerindeki kültür varlıkları* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Taşdelen, A. (2020). *Konya Türk devri yapılarında bulunan gülbezekler* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Taşdelen, A. & Dursun, Ş. (2022). Konya Sırçalı medrese taç kapısında bulunan gülbezekler. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimlerde Güncel Tartışmalar* 2, (s. 653-671) içinde.
- Taşdelen, A. (2023). Konya çeşmelerinde gülbezek. *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*. 18, 147-180.
- Tekin, A. (2015). *Bozkır ve köylerindeki camiiler* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Tekin, A. (2021). Konya ili bozkır ilçesi çevresindeki bir grup ahşap direkli cami. *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XLV (2), 209-234. Doi: 10.33207/trkede.1198633.
- Turani, A. (2000). *Sanat terimleri sözlüğü*. Remzi Kitabevi.
- Samur Tahsin (1990). *Akşehir'deki Türk mimari eserleri* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Samur, Tahsin (1985). *Ilgın'daki Türk devri yapıları*. [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. openlibrary.org/books/OL1072762M/Ilgın'da_Türk_devri_yapıları.
- Sözen, M. & Tanyeli, U. (2001). *Sanat kavram ve terimleri sözlüğü*. Remzi Kitabevi
- Uçar, S. (2019). *18 ve 20. yüzyıl Konya camilerinde (merkez) ahşap mihrap ve minberler* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yavuzylmaz, A. (2019). Konya'da ahşap direkli bir köy (tatköy) camii. O. Kunduracı & A. Yavuzylmaz (Ed.) *Yaşar Erdemir'e Armağan: Sanat Tarihi Yazıları* (s. 93-123) içinde.
- Yavuzylmaz, A. (2023). Konya / Beyşehir'de Gedik Ahmed Paşa camii. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 13(26), 1-25.

URL Kaynakça

- URL-1. (2024). *Çumra Belediyesi, Çatalhöyük Şehri*. <https://www.cumra.bel.tr> adresinden 16 Şubat 2024 tarihinde alınmıştır.